

SANDA SANDU

**COSTUL
CORUPȚIEI
ÎN EXTRAGEREA
RESURSELOR
NATURALE ÎN
REPUBLICA
MOLDOVA**

SANDA SANDU

Costul corupției în extragerea resurselor naturale în Republica Moldova

CHIȘINĂU 2020

Acest studiu de politici publice a fost elaborat de către autor în anul 2019 în cadrul proiectului „Public Policy Fellowship”, implementat de către Departamentul Buna Guvernare al Fundației Soros-Moldova.

Autor:

Sanda Sandu

Cercetător în domeniul integrității și anti-corupției

Fundația Soros-Moldova, 2019

str. Bulgara, nr. 32, mun. Chișinău, Republica Moldova,
MD-2001

Telefon: +373 22 274 480, +373 22 270 031

Fax: +373 22 270 507,

E-mail: foundation@soros.md

Dreptul de autor asupra acestui studiu aparține în egală măsură autorului precum și Fundației Soros-Moldova. Autorul oferă Fundației Soros-Moldova dreptul de a edita și difuza studiul fără nici un fel de restricții.

Opiniile exprimate în acest studiu de politici publice aparțin în exclusivitate autorului și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Soros-Moldova sau a partenerilor săi.

Cuprins

Sumar executiv	4
Introducere	5
Metodologia	7
Corupția și resursele naturale. Prezentare generală	8
Resursele naturale în Republica Moldova	8
Clasificarea resurselor naturale	10
Aspecte generale privind corupția în sectorul extragerii resurselor naturale	11
Ilegalități și corupție în procesul de exploatare a resurselor naturale în Republica Moldova	13
Studii de caz	19
Extragerea ilegală a nisipului din Nisporeni	20
Carriere care nu există. Studiu de caz din satul Ustia	21
Indiferența autorităților față de extragerea ilegală a resurselor naturale din râuri	22
Riscurile de corupție în extragerea resurselor naturale	23
Puterea discreționară și politizarea excesivă a proceselor de luare a deciziilor în procesul de extragere a resurselor naturale	25
Guvernarea inadecvată a sectorului de extragere a resurselor naturale	26
Imperfecțiunea cadrului normativ	27
Utilizarea frauduloasă și ilicită a resurselor naturale și a resurselor minerale utile	27
Utilizarea irațională și netransparentă a fondurilor financiare destinate mediului	28
Eficacitatea scăzută a cadrului instituțional în sectorul de mediu	28
Lacune privind efectuarea controlului în sectorul de mediu	29
Nivelul scăzut de transparență în procesul decizional	29
Lipsa de resurse și informație publică privind rezervele resurselor naturale	29
Corupția în procesul de acordare a autorizațiilor de extragere a resurselor naturale	30
Practica internațională privind transparentizarea procesului de extragere a resurselor naturale	31
Sunt necesare măsuri naționale și internaționale	33
Inteligența Artificială	34
Recomandări	35
Recomandarea 1. Crearea unei platforme naționale privind asigurarea managementului resurselor naturale	36
Recomandarea 2. Crearea Strategiei privind managementul sustenabil al resurselor naturale	38
Recomandarea 3. Monitorizarea anticorupție	39
Recomandarea 4. Înăsprirea sancțiunilor și asigurarea proporționalității acestora	39
Concluzie generală	41
Referințe	43

Sumar executiv

Republica Moldova dispune de un spațiu modest ca mărime, comparativ cu alte state europene, având resurse limitate, care sunt valorificate ineficient. Actele de corupție, irosire și de înrăutățire a stării calitative a resurselor naturale distrug potențialul economic al țării, dar și subminează dezvoltarea durabilă. Studiul de politici publice are scopul să identifice riscurile de corupție din cadrul sectorului extragerii resurselor naturale, în special a substanțelor minerale utile. Studiul prezintă și o serie de modalități de prevenire eficientă a corupției într-un sector extrem de vulnerabil.

Corupția în extragerea resurselor naturale se datorează existenței posibilităților pentru producerea actelor de corupție și neaplicării cadrului normativ. Astfel, politicile publice naționale și instituțiile guvernamentale (Pack 1988, Olson 1996) trebuie să pună un accent sporit pe prevenirea și combaterea actelor ilegale, dar în același timp este imperativă asigurarea transparenței sectorului extractiv.

Pornind de la premisa că fenomenul corupției afectează în mod grav optimizarea producției, mediul și dezvoltarea economică, cercetarea și-a propus să dezvolte o mai bună înțelegere a intereselor și stimulentele principalilor actori, prin urmare, să ofere o serie de opțiuni de politici publice, pentru a dezvolta o viziune a sustenabilității resurselor naturale, a asigura managementul eficient al acestora și a aplica sancțiuni pentru infracțiunile de corupție din sectorul exploatării resurselor naturale.

Cercetarea prezintă 4 recomandări de politici publice Dezvoltarea și implementarea unei strategii privind managementul sustenabil al resurselor naturale și extragerea acestora; Crearea platformei naționale privind managementul resurselor naturale și extragerea acestora în Moldova; Organizarea unui proces de monitorizare anticorupție de către Centrul Național Anticorupție, Inspectoratul Ecologic de Stat și Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale; precum și Înăsprirea și asigurarea proporționalității sancțiunii privind actele ilegale din sectorul resurselor naturale.

Introducere

Pierderile totale ale Republicii Moldova de pe urma corupției pot fi estimate între 8% și 13% din PIB, conform Expert-Grup (2018)¹. Fiind sistemică, corupția în Republica Moldova, influențează și domenii precum exploatarea resurselor naturale. Republica Moldova dispune de un spațiu cu resurse limitate, pe care le valorifică ineficient. Actele de corupție, irosirea resurselor și înrăutățirea stării calitative și ecologice distrug potențialul economic al țării. Deși resursele naturale au o importanță majoră pentru economia Republicii Moldova, stat în care agricultura și subramurile de prelucrare primară și finită a materiei prime agricole sunt cele de bază în crearea PIB-ului², lipsește o politică eficientă de gestionare a resurselor. Numeroasele acte frauduloase de irosire a resurselor și de înrăutățire a stării lor ecologice s-au soldat cu sustragerea din circuitul agricol a peste 120 mii de hectare de terenuri.

Doar în urma unui singur control al Inspectoratul Ecologic s-a constatat că un agent economic a prejudiciat statul cu peste patru milioane de lei, acesta a extras circa 20 de mii de metri cubi de nisip și prundiș din carierele aflate în orașul Criuleni. Într-un alt caz – „Defileul Trinca”, reprezentanții Inspecției Ecologice Edineț au stabilit extrageri de resurse naturale, care au efect distructiv și degradant. Conform informațiilor Ministerului Mediului, doar până în anul 2012, ca urmare a extragerilor ilegale ale zăcămintelor minerale de calcar din preajma defileului, volumul total de substanțe extrase a constituit 620 mii m³, astfel mediului înconjurător fiindu-i cauzate prejudicii în valoare de 77,1 mil. lei.

Această cercetare este importantă, deoarece va oferi o prezentare de ansamblu a riscurilor de corupție din sectorul extragerii substanțelor minerale utile. De menționat faptul că se simte acut lipsa unei analize profunde privind riscul de corupție în procesul acordării drepturilor pentru exploatarea resurselor naturale. Conform unei cercetări în domeniul resurselor naturale ale Republicii Moldova efectuate de Florea și Iacovlev³, numeroase încălcări se admit în exploatarea resurselor naturale, printre care: lipsa evidenței stricte și a monitorizării constante; extragerea neautorizată; lipsa controlului și abuzurile masive, inclusiv din partea autorităților locale; lipsa coordonării unor politici eficiente, precum și dispersarea responsabilităților și conflictul de interese între diverse structuri abilitate cu funcții de supraveghere a procesului de exploatare a resurselor naturale; extragerea ilicită a resurselor în scopuri comerciale; comercializarea neautorizată și frauduloasă a resurselor; eschivarea de la achitarea impozitelor; tendințe monopoliste etc.

Această cercetare analizează:

- 1 Expert-Grup. Costul corupției în Republica Moldova și cine îl suportă, Dumitru Budianschi, <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1526-costul-coruptiei-in-republica-moldova-si-cine-%C3%AEL-suporta>
- 2 Strategia de dezvoltare a sectorului agroalimentar în perioada anilor 2006 – 2015
- 3 Florea Serafim, Iacovlev Vladimir, Resursele naturale ale Republicii Moldova: problemele gestionării și valorificării durabile. Studia Universitatis (Seria Științe Exacte și Economice) Numărul 2 (22) / 2009

(1) necesitatea securizării sustenabilității mediului ecologic, luând în considerare tendințele la nivel global și regional privind poluarea mediului, încălzirea globală și

(2) valorificarea acestora în contextul dezvoltării economice a Republicii Moldova, luând în considerare faptul că Republica Moldova are un spațiu comparativ mic, cu resurse naturale disponibile limitate, care însă au însemnătate deosebit de mare în specializarea economiei și asigurarea dezvoltării durabile.

Procesele privind exploatarea resurselor naturale sunt reglementate prin intermediul instituțiilor formale și informale, instituțiile formale fiind actele normative și politicile publice din domeniu ce reglementează relațiile dintre diverși actori. Instituția informală – corupția, care nu asigură productivitatea sectorului și la rândul său cauzează patronajul, nepotismul și traficul de influență. În acest context, consolidarea unor instituții formale puternice, pe care se bazează statul de drept va putea preveni și combate fenomenul corupției și al actelor conexe acesteia.

În general, amploarea fenomenului corupției în domeniul exploatării resurselor naturale este influențată atât de factorii structurali, cât și de comportamentul principalilor actori din acest sector. Câștigurile obținute din practici corupte determină interesul de a menține statu-quo-ul și împiedică tranziția către instituții formale puternice și eficiente. Prin urmare, cercetarea va asigura o înțelegere mai bună a schimbărilor instituționale necesare pentru a curma corupția (Stevens și Dietsche, 2008, Kolstad și Wiig, 2008).

Cercetarea prezintă o serie de riscuri din cadrul procesului de exploatare a resurselor naturale, care pot fi abordate printr-un șir de opțiuni de politici pentru aplicarea sancțiunilor în cazul actelor de corupție din sectorul exploatării resurselor naturale. Corupția influențează în mod grav optimizarea producției, mediul și dezvoltarea economică. Astfel, cercetarea prezintă 4 recomandări de politici publice: Dezvoltarea și implementarea unei strategii privind managementul sustenabil al resurselor naturale și extragerea acestora; Crearea platformei naționale privind managementul resurselor naturale și extragerea lor în Moldova; Organizarea unui proces de monitorizare anticorupție de către Centrul Național Anticorupție, Inspectoratul Ecologic de Stat și Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale; precum și Înăsprirea și asigurarea proporționalității sancțiunii privind actele ilegale din sectorul resurselor naturale.

Metodologia

Scopul cercetării este elaborarea unei serii de recomandări și opțiuni de politici publice în domeniul extragerii substanțelor minerale utile, pentru valorificarea eficientă a resurselor și asigurarea unui mediu transparent și integru.

Pentru analiza fenomenelor complexe ale corupției în extragerea resurselor naturale, acest studiu de politici publice a fost realizat în baza metodelor calitative și cantitative de cercetare. Interviuurile au vizat mai multe părți interesate, pentru o perspectivă comprehensivă a factorilor de decizie. Printre cei intervievați au fost persoane care dețin funcții de răspundere în cadrul instituțiilor de stat: Inspectoratul Ecologic, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale, precum și reprezentanți ai societății civile și ai sectorului privat. Persoanele intervievate sunt alese în baza funcției pe care o dețin și experienței pe care o posedă. (Draper 2001; Hochschild 2009).

În cadrul interviurilor, a fost oferită prioritate persoanelor implicate în procesul de luare a deciziilor (Reed et al., 2009). Analiza părților interesate a dat naștere la diferențele de opinie ale părților interesate, oferind o înțelegere aprofundată a contextului care poate fi folosit în proiectarea intervenției (Majchrzak și Markus 2014). Interviuurile au contribuit la identificarea problemelor în sectorul reglementării resurselor naturale și extragerii acestora. În plus, a fost efectuată o analiză a politicilor publice și a legislației existente privind extragerea substanțelor minerale utile. Prin intermediul analizei cadrului instituțional și legal, am identificat lipsa coordonării între instituțiile responsabile, în special lipsa transparenței și publicarea datelor privind extragerea substanțelor minerale utile.

Revizuirea literaturii de specialitate a permis utilizarea cunoștințelor teoretice și aplicarea lor în înțelegerea contextului și a complexității problemei în Republica Moldova. În procesul analizei literaturii de specialitate a fost pus accentul pe abordarea pragmatică a problemei prin înțelegerea teoriilor existente (Webster și Watson, 2002).

Transparența în sectorul resurselor naturale e un subiect ce a condus la inițiative precum Transparența în Industria Extractivă (EITI) și la elaborarea de standarde precum ar fi Ghidul Fondului Monetar Internațional privind transparența veniturilor din resurse naturale (2005). Cercetările elaborate de Mehlum et al. (2006) și Damania, Bulte (2003) oferă date empirice și sugerează că există o corelație semnificativă pozitivă între eficiența extragerii resurselor naturale, calitatea instituțiilor formale și transparență.

Corupția și resursele naturale.

Prezentare generală

RESURSELE NATURALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Resursele naturale ale pământului sunt esențiale pentru supraviețuirea și dezvoltarea populației umane. Unele dintre aceste resurse, precum mineralele, speciile și habitatele sunt finite – odată ce acestea au fost epuizate sau distruse, dispar pentru totdeauna. Altele, cum ar fi aerul, apa și pădurile, sunt regenerabile – dar în acest caz ne bazăm, în general, pe sistemele naturale ale pământului, capabile să le recreeze, să le reînnoiască și să le purifice. Deși multe efecte ale exploatării excesive sunt resimțite la nivel local, interdependența crescândă a națiunilor și a comerțului internațional de resurse naturale face din gestionarea acestora o problemă globală⁴.

Republica Moldova dispune de un potențial relativ redus de resurse minerale. Dezvoltarea continuă a bazei de materie primă minerală, utilizarea rațională și protecția resurselor minerale utile sunt factorii care asigură decisiv securitatea economică a statului și dezvoltarea durabilă a societății. Substanțele minerale utile au o importanță majoră pentru economia națională, fiind utilizate în diverse domenii: în calitate de materiale de construcție, materie primă industrială, sursă de energie ș.a.⁵.

Substanțele minerale utile ale țării noastre, conform clasificării, constau din 3 grupuri: combustibile, metalifere și nemetalifere. Combustibilii actualmente sunt explorați și evaluați în partea de sud a republicii, în raioanele Cahul, Cantemir, Comrat, Ceadâr-Lunga și Vulcănești și constau din combustibili gazoși, lichizi și solizi.

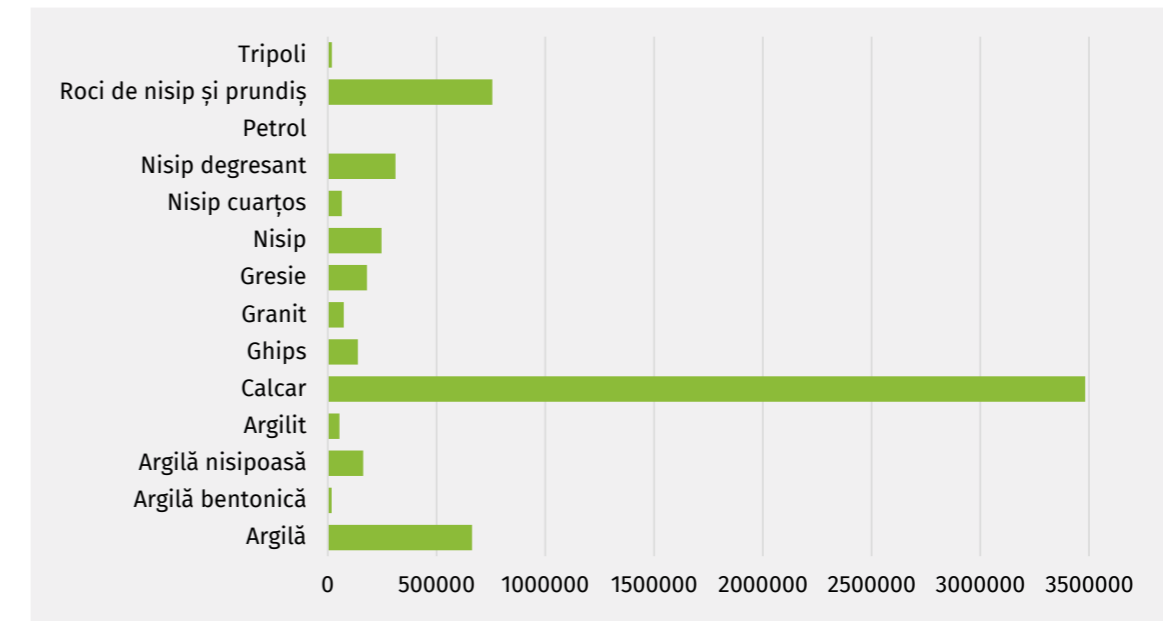
Unicul zăcământ de combustibil lichid este zăcământul de petrol de la „Văleni” cu rezervele evaluate la aproximativ 1,7 mln. tone). Stația de pompare este amplasată în lunca r. Prut, lângă satul Văleni, a raionului Cahul, gestionată de către SRL „Valiexchimp”, succesorul firmei moldo-americane „Redeco-LTD”, care, concomitent cu forarea sondelor noi, a efectuat reparația sondelor vechi pentru evaluarea completă a rezervelor de petrol (Inspectoratul Ecologic de Stat, Anuar 2018).

Conform datelor prezentate de Inspectoratul Ecologic de Stat, în prezent pe teritoriul țării sunt înregistrate, de către organele de prospectare, peste 400 de zăcăminte de substanțe minerale utile (calcare, argile, nisipuri, gresie, ghips, granit, tripoli, diatomițe). Din numărul total, sunt exploatare aproximativ 40%, dintre care prin exploatare la zi se valorifică circa 120 de zăcăminte, iar circa 50 de zăcăminte sunt în exploatare subterană (Vezi Figura 1).

⁴ Agenția Europeană de Mediu <https://www.eea.europa.eu/ro/themes/natural/intro>

⁵ Anuar 2018 al Inspectoratului Ecologic de Stat al Republicii Moldova http://ies.gov.md/wp-content/uploads/2019/05/IPM_ANUAR_2018_site.pdf

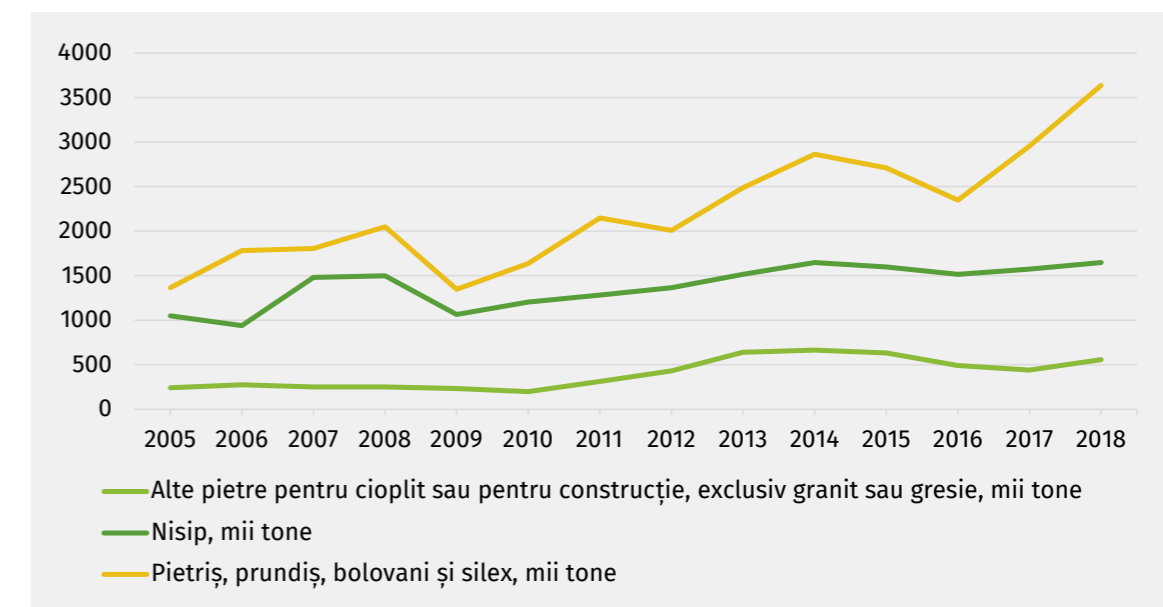
Figura 1. Substanțele minerale și rezervele de balanță la data de 01.01.19 (valoarea mii m³)

Sursa: Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale.

Resursele naturale se folosesc sau pot fi folosite ca mijloace de muncă, surse de energie, de materie primă și de materiale, nemijlocit ca obiecte de consum și recreare, ca bancă a fondului genetic sau sursă de informații despre lumea înconjurătoare. Relațiile care apar în cadrul folosirii resurselor naturale sunt reglementate de Constituție, de Legea cu privire la protecția mediului înconjurător, de Codul apelor, Codul subsolului, Codul funciar, Codul silvic, Legea privind resursele naturale și de alte acte normative.

Figura 2. Producția produselor industriale, perioada 2005–2018

Sursa: Biroul Național de Statistică.

CLASIFICAREA RESURSELOR NATURALE

Resursele naturale renovabile și resursele naturale nerenovabile

Resursele naturale care se regenerează în circuitul substanțelor din biosferă sau pot fi întregite artificial într-o perioadă de timp comensurabilă cu termenul lor de consum (cu ritmul de activitate economică a omului) sunt **resurse naturale renovabile**.

Resursele naturale care nu se regenerează în circuitul substanțelor din biosferă într-o perioadă de timp comensurabilă cu termenul lor de consum (cu ritmul de activitate economică a omului) sunt **resurse naturale nerenovabile**.

Resursele naturale naționale și resursele naturale locale

Resursele naturale care au importanță pentru întreaga populație a țării (condiționează direcțiile strategice ale dezvoltării ei social-economice) sunt **resurse naturale naționale**, iar resursele naturale care au importanță pentru populația unui teritoriu mai limitat sunt **resurse naturale locale**. Criteriile de raportare a resurselor naturale la resursele naționale sau la resursele locale sunt următoarele:

- valoarea economică și importanța lor pentru dezvoltarea municipiului, raionului sau țării;
- constituirea lor ca obiect al unor contracte internaționale;
- răspândirea lor pe teritoriul a două sau mai multe raioane;
- folosirea lor pentru amplasarea sistemelor energetice, sistemelor de transport și altor sisteme de staț, obiectelor de telecomunicație și ale serviciului meteo;
- valoarea lor științifică, istorică, culturală și naturală.

Resursele naturale naționale sunt:

- pământurile;
- pădurile;
- apele de suprafață;
- apele subterane (de mare adâncime);
- petrolul, gazele naturale, gazul condensat;
- substanțele minerale utile solide (a căror listă se aprobă de Guvern).

Substanțele minerale utile de importanță națională sunt:⁶

- Petrolul, gazul natural – hidrocarburile.
- Calcarele, argilele – pentru producerea cimentului.
- Ghipsul – pentru producerea articolelor din ghips și a cimentului.
- Nisipurile de cuarț– pentru producerea sticlei.
- Calcarele, gresia – pentru producerea articolelor de placare.
- Granitul – pentru producerea pietrișului.
- Apele potabile și tehnice (zăcăminte cu rezerve mai mari de 50 mii m³ /24 ore pentru aprovizionarea centralizată cu apă), apele minerale curative (zăcăminte cu rezerve mai mari de 300 m³/24 ore).

Resursele naturale destinate exploatării, resursele naturale de rezervă și resursele naturale protejate

Resursele naturale atrase (folosite) în circuitul economic sunt **resurse naturale destinate exploatării**. Resursele naturale destinate exploatării (resursele utilizabile), dar neatruse în procesul de activitate economică sunt **resurse naturale de rezervă**. Resursele naturale care prezintă o valoare deosebită pentru menținerea echilibrului ecologic și care nu pot fi atrase în procesul de activitate economică sunt **resurse naturale protejate**.

ASPECTE GENERALE PRIVIND CORUPȚIA ÎN SECTORUL EXTRAGERII RESURSELOR NATURALE⁷

Literatura de specialitate a analizat fenomenul corupției în sectorul resurselor naturale, cercetările au evidențiat caracterul instituțional și normativ al corupției în contextul dezvoltării sociale și economice a unui stat. În special, mediul academic a cercetat impactul democrației instituționalizate și al transparenței asupra managementului resurselor. Astfel, s-a stabilit că instituțiile formale instituționalizate reprezintă un element imperativ în asigurarea sustenabilității și exploatării eficiente a resurselor naturale (Bulte and Damania⁷).

⁶ HOTĂRÂREA nr. 646 din 20.07.2010 cu privire la aprobarea listei substanțelor minerale utile de importanță națională, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=335400>

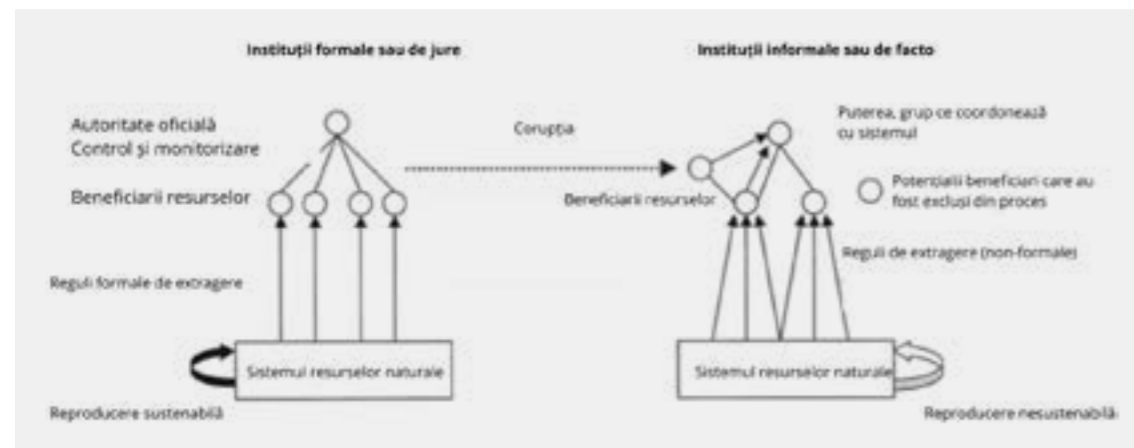
⁷ Richard Damania and Erwin Bulte, Resources for Sale: Corruption, Democracy and the Natural Resource Curse, <https://pdfs.semanticscholar.org/770e/4d7a11b1352aed27b136c0b57689a98c7eb9.pdf>

Cercetările anterioare demonstrează modul în care practicile de corupție dăunează economiei și subminează investițiile și creșterea economică durabilă a statului. Corupția implică utilizarea abuzivă a puterii pentru câștiguri private, iar economiștii și specialiștii în managementul sectorului public, precum Jagdish Bhagwati, consideră că astfel de activități sunt „direct neproductive”, deoarece conduc la ineficiența economică a statului (Bhagwati 1974, a se vedea și Krueger 1974).

În acest sens, diferențele dintre instituțiile formale și informale pot fi observate în Figura 2. Legislația, aplicarea uniformă, existența unor instituții publice care monitorizează și sancționează activitățile ilegale pot crea un sistem eficient al resurselor naturale, pe când instituțiile informale creează un cerc restrâns de beneficiari ai resurselor naturale care au acces la exploatarea acestora.

Corupția în extragerea resurselor naturale se datorează existenței oportunităților și ne-aplicării uniforme a cadrului normativ. Politicile și instituțiile guvernamentale (Pack 1988, pp. 343–358, Olson 1996) trebuie să pună accent sporit pe contracararea rețelelor cu interese ilegale și pe consolidarea politicilor de creștere economică. Inacțiunile instituțiilor guvernamentale nu pot fi tratate doar ca incompetență sau necunoaștere, ci trebuie conștientizat faptul că acestea rezultă uneori din existența unor interese ale politicianilor, funcționarilor, precum și companiilor.

Figura 3. Corupția în domeniul resurselor naturale privită ca o funcție a instituțiilor sociale

Sursa: P. Robbins, *Geografia Politică* (2000⁸).

Datele privind existența cazurilor de corupție și interesul privat vor fi întotdeauna dificil de obținut, deoarece practica este ilegală și secretă. Însă cercetările și datele statistice privind țările din Asia și Africa indică faptul că există o legătură puternică și o corelație între legile și instituțiile guvernamentale puternice, consolidate și nivelul scăzut al corupției. Acestea au un impact benefic asupra investițiilor, creșterii economice și dezvoltării umane.

Recomandările de politică generală pentru combaterea corupției în sectorul extractiv al resurselor naturale au tendința să combine măsurile de consolidare a instituțiilor

8 P. Robbins, *Political Geography* 19 (2000) 423–443.

oficiale de supraveghere și control prin introducerea transparenței în procesul de semnare a contractelor și obținerea veniturilor, astfel consolidând răspunderea publică (Marquette și Pfeiffer 2015; Johnsen et al., 2015).

ILEGALITĂȚI ȘI CORUPȚIE ÎN PROCESUL DE EXPLOATARE A RESURSELOR NATURALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ținând cont de tendința la nivel mondial de a raționaliza exploatarea resurselor naturale, preocuparea primordială a statului trebuie să fie atenuarea consecințelor negative ca urmare a exploatării incorecte a resurselor neregenerabile ale subsolului. În Republica Moldova, în cadrul sectorului resurselor naturale, observăm existența unor iregularități, care se exprimă prin:

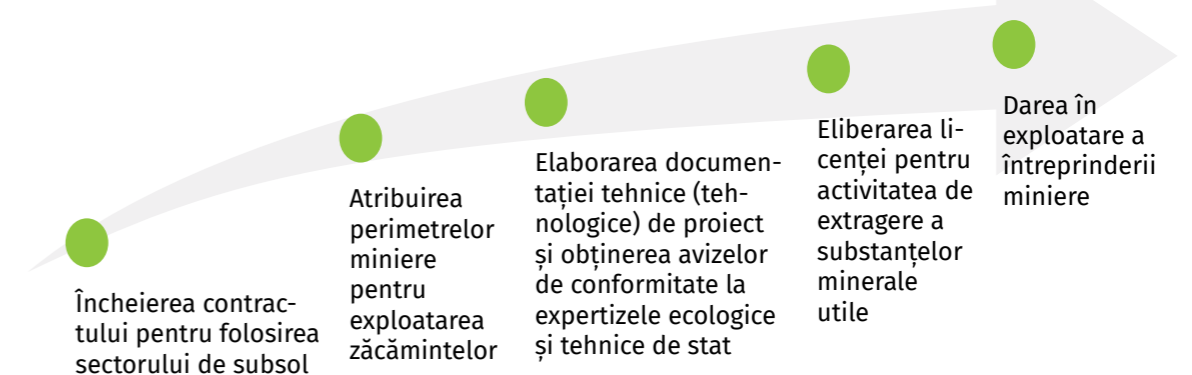
- lipsa strategiilor pe termen mediu și lung de dezvoltare durabilă a resurselor naturale;
- gestionarea ineficientă a resurselor naturale atât la nivelul autorităților administrației publice centrale și locale, cât și de către organele de stat abilitate cu funcții de control în domeniu;
- imperfecțiunea cadrului legislativ-normativ, definirea incompletă a competenței organelor autorităților administrației publice centrale în materie de politici în domeniul gestionării resurselor naturale, care au condus la exploatarea resurselor în lipsa controlului;
- exercitarea neconformă a competențelor stabilite prin lege de către organele autorităților administrației publice centrale și locale;
- prejudicierea mediului înconjurător și bugetului public național în urma gestionării necorespunzătoare a resurselor naturale, care, conform Constituției, se consideră patrimoniu al statului.

Mai mult decât atât, lipsește investigarea eficientă a grupurilor de interes și grupurilor criminale care practică extragerea ilegală a resurselor naturale, prin intermediul patronajului și influenței unor persoane cu funcții publice.

Pentru o înțelegere mai amplă a procesului de exploatare a zăcămintelor de substanțe minerale utile solide (Figura 4) prezentăm succesiunea etapelor prevăzute de Codul Subsolului.

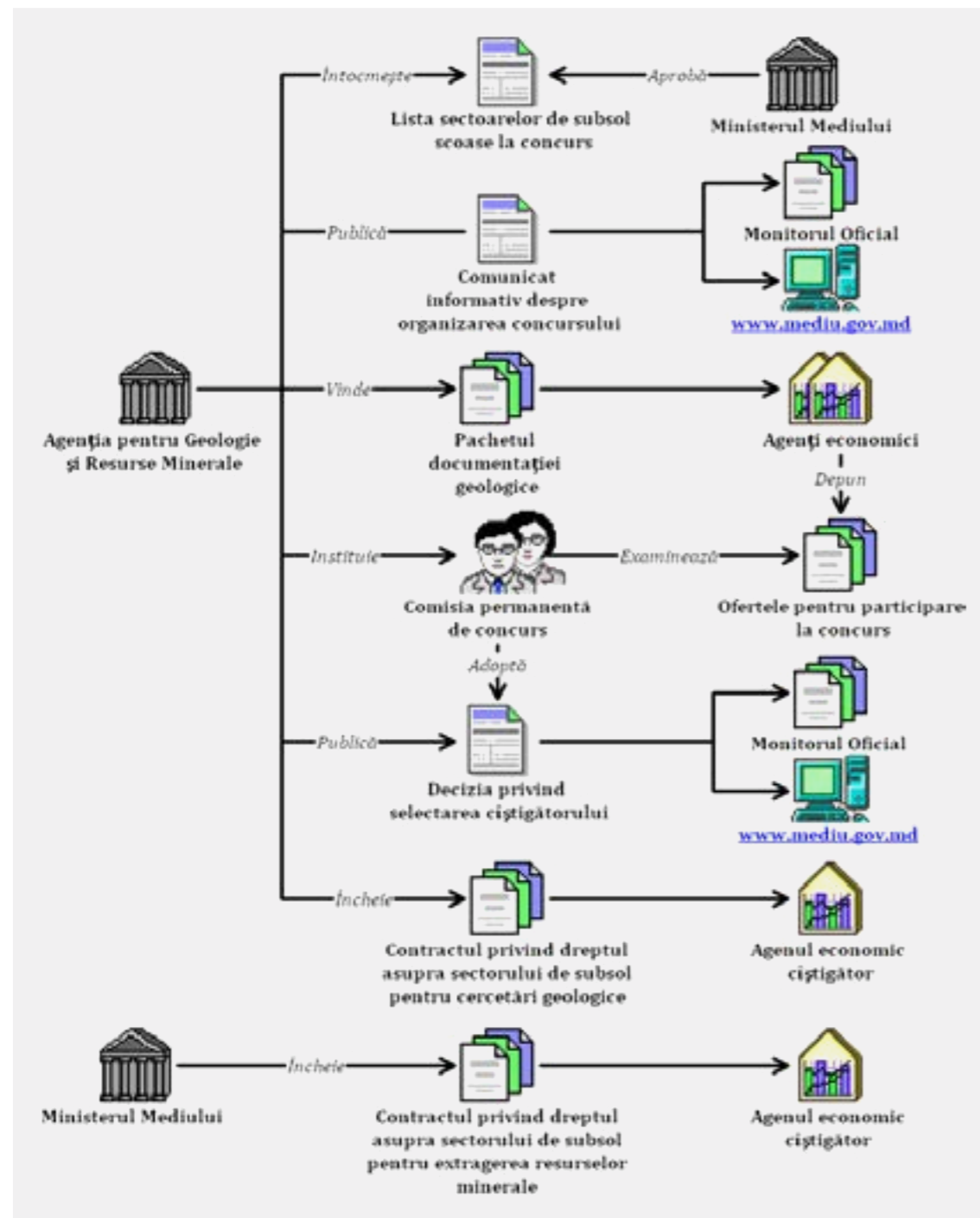
Figura 4. Succesiunea etapelor în procesul de obținere a dreptului de exploatare a zăcămintelor de substanțe minerale utile solide

Sursa: *Codul subsolului al Republicii Moldova*.

Figura 5. Modul de derulare a procesului de atribuire a sectoarelor de subsol prin concurs

Sursa: Codul subsolului, Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea concursului.

În balanța de stat a rezervelor de substanțe minerale utile sunt recunoscute și luate la evidență 414 zăcăminte de substanțe minerale utile, din care: 147 sunt exploatare, 32 – pregătite pentru exploatare, 218 – de rezervă și numai 20 nu sunt prevăzute pentru valorificare. În ultimii ani se atestă o creștere a volumului extragerilor de substanțe minerale solide utile, care numai în anii 2009–2012 au însumat 5 milioane de tone

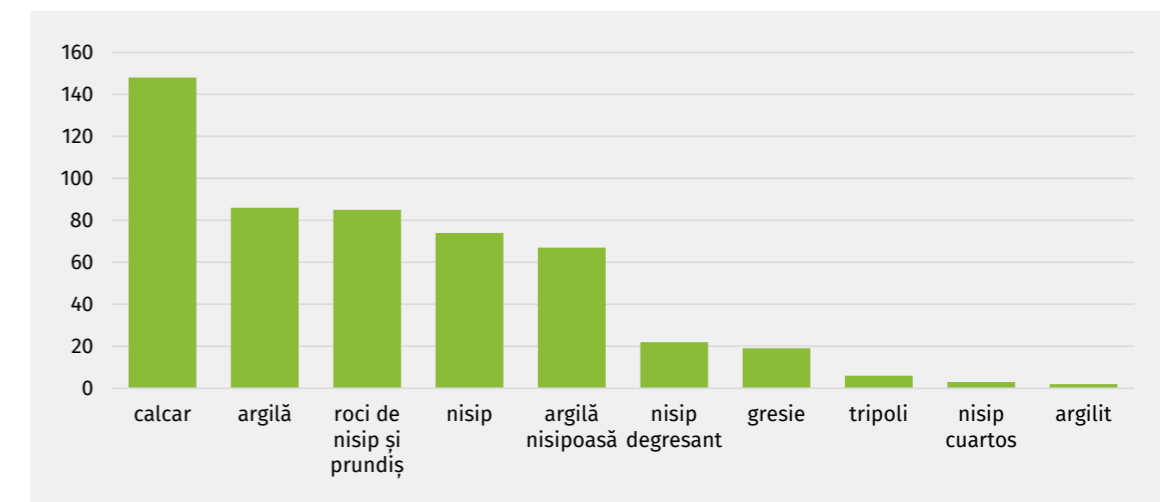
(Anuar 2017. Inspectoratul Ecologic⁹). Mineralele subterane cel mai frecvent utilizate sunt rocile carbonatate, silicioase, argiloase, nisipurile și pietrișurile, iar mai puțin utilizate – rocile caustobiolite (petrolul, gazele, cărbunele brun).

O problemă stringentă le reprezintă exploatarea neautorizată. Conform datelor din cadrul Inspectoratului Ecologic, în urma evaluării situației din teren, privind starea carierelor abandonate și exploatarea neautorizată a substanțelor minerale utile s-au depistat 385 de sectoare exploatare ilicit, a căror activitate a produs degradarea terenurilor cu suprafața totală de 736 ha. În scopul soluționării problemelor de protecție a resurselor minerale, pe parcursul anului 2018, Inspectoratul pentru Protecția Mediului și subdiviziunile din teritoriu au întocmit 64 de acte de control la compartimentul gestionarea resurselor minerale. În rezultatul controalelor, au fost întocmite 29 de procese-verbale cu privire la contravenții.

Anul	Sectoare	Suprafața
2018	385 de sectoare exploatare ilicit	736 ha
2017	237 de cariere neautorizate, dintre care 133 de argilă, 83 de nisip și 21 de piatră	237.2 ha

Conform datelor Anuarului Inspectoratului Ecologic de Stat, în perioada 2013–2016 au fost identificate 237 de cariere neautorizate în fiecare an, suprafața fiind aceeași în fiecare an – 237.2 ha (Anuarul Inspectoratului Ecologic de Stat pe perioada 2013-2016¹⁰).

Figura 6. Numărul de excavații după extragerea substanțelor minerale

Sursa: Resurseminerale.site

⁹ Anuar 2017 Inspectoratul Ecologic de Stat http://ies.gov.md/wpcontent/uploads/2018/06/ANUAR_2017_2018_TIPOGR.pdf

¹⁰ Anuar Inspectoratul Ecologic, perioada 2013–2016, <http://ies.gov.md/monitorizare/>

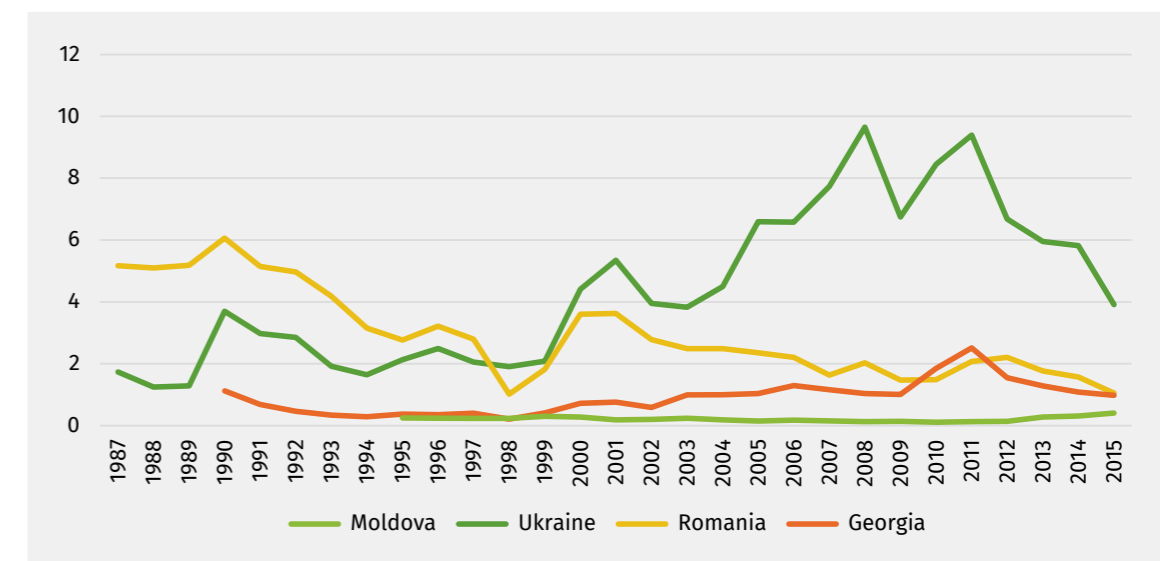
Figura 7. Tipurile de valorificare a substanțelor minerale și rezervele de balanță

Substanțe minerale	Valorificarea	Rezervele de balanță la data de 01.01.19 (mii m ³)
Argila	Explorate în rezervă	391160 mii m ³
	Nu se prevede pentru valorificare	22915
	Pregătit pentru exploatare	43785.3
	Se exploatează	228398.7
	Total	663344
Argilă bentonitică	Total	17536
Argilă nisipoasă	Explorate în rezervă	144771
	Nu se prevede pentru valorificare	11258
	Se exploatează	9758.7
	Pregătit pentru exploatare	7949.3
	Total	162479
Argilit	Valoarea se exploatează	53364
	Total	53364
Calcar	Explorate în rezervă	1174089
	Pregătit pentru exploatare	94652
	Se exploatează	2213543.2
	Total	3482284.2
	Ghips	Total
Granit	Total	73439
Gresie	Explorate în rezervă	9697.7
	Se exploatează	27926
	Total	180015
Nisip	Explorate în rezervă	58651.5
	Nu se prevede pentru valorificare	19161
	Pregătit pentru exploatare	33639
	Se exploatează	154522
	Total	246812.5
Nisip cuarțos	Total	64396
Nisip degresant	Total	311208.5
Petrol	Total	546

Substanțe minerale	Valorificarea	Rezervele de balanță la data de 01.01.19 (mii m ³)
Roci de nisip și prundiș	Explorate în rezervă	532060.3
	Pregătit pentru exploatare	16091.1
	Se exploatează	207929
	Total	756080.4
Tripoli	Explorate de rezervă	15669
	Se exploatează	2892
	Nu se prevede pentru valorificare	6656
	Total	18561
Total substanțe minerale		5 727 213

Sursa: Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale.

Analiza situației în domeniul extragerii substanțelor minerale utile solide relevă o creștere atât a consumului de resurse minerale, cât și a numărului beneficiarilor de subsol. Conform Figurilor 7 și 8, calcarul, argila, rocile de nisip și prundiș sunt cele mai excavate substanțe minerale, rezervele de balanță constituind 5 727 213 mii m³.

Figura 8. Procentul resurselor naturale din PIB. Evoluția comparativă a Moldovei, Ucrainei, României și Georgiei, perioada 1987–2015

Sursa: IndexMundi¹¹, banca de date privind economia.

Prin urmare, pentru a face față provocărilor legate de accesul la materii prime neregenerabile, politicile publice naționale trebuie să definească obiective care vizează o creștere economică durabilă, materializată prin elaborarea unei strategii durabile în

¹¹ IndexMundi. <https://www.indexmundi.com/facts/indicators/NY.GDP.TOTL.RT.ZS/compare?country=md#country=ge:md:ro:ua>

domeniul folosirii subsolului. În lipsa unor oportunități clare pentru sectorul de resurse minerale, este dificil de a ne pronunța asupra faptului dacă progresul înregistrat în valorificarea resurselor neregenerabile are în prezent un impact favorabil și care vor fi consecințele.

Conform datelor oferite de către Centrul Național Anticorupție, pe parcursul activității Centrului au fost instrumentate 23 de cauze penale care vizează, direct sau indirect, domeniul exploatării resurselor naturale, și anume achizițiile publice, abuzurile, neglijența, depășirile atribuțiilor de serviciu ale factorilor de decizie din cadrul organelor de resort etc. În urma a examinării materialelor cauzelor, au fost identificate riscuri de corupție la eliberarea autorizațiilor, precum și la desemnarea persoanelor juridice și/sau fizice în cadrul semnării contractelor ce oferă dreptul exploatării resurselor naturale.

Imperfecțiunea cadrului legislativ-normativ, precum și lipsa unor strategii, planuri de acțiuni de dezvoltare durabilă a resurselor naturale au dus la gestionarea ineficientă a resurselor naturale subterane atât la nivelul autorităților administrației publice centrale, cât și locale, la exploatarea necontrolată a resurselor naturale subterane, la neexercitarea funcțiilor de control în domeniu, la degradarea solurilor în zonele de extragere minieră. Faptul că resursele minerale utile ale țării sunt valorificate tot mai intens impune efectuarea controalelor asupra folosirii raționale a subsolului și protecției acestuia, sub aspectul respectării de către beneficiari a legislației ce reglementează relațiile privind folosirea și protecția subsolului, precum și respectarea documentației tehnice (tehnologice) de proiect, pentru a preveni prejudicierea mediului înconjurător și apariția unor pericole directe pentru viața și sănătatea populației care locuiește și activează în zona de influență a lucrărilor legate de folosirea subsolului.¹²

Studii de caz

Resursele naturale sunt adesea un motor al instabilității, care conduce la apariția unor instituții și mecanisme ineficiente de guvernare și la o creștere economică limitată și inegală și, prin urmare, împiedică dezvoltarea sustenabilă a Republicii Moldova.

Nisipul este un ingredient esențial pentru multe industrii, inclusiv pentru producerea betonului, sticlei și electronicelor. Cererea tot mai mare de nisip poate fi creditată țărilor în curs de dezvoltare, în care o creștere economică rapidă a alimentat industria construcțiilor. Această creștere a activităților de construcție a dus la creșterea cererii de nisip fluvial. Exploatarea prelungită a nisipului din râuri poate provoca daune ireparabile zonelor din preajmă și afluenților acestor râuri. Efectul nu este numai de mediu, ci are și consecințe socio-economice cu impact asupra agriculturii, comerțului, transportului, sănătății, educației și ocupării forței de muncă (Kumar 2018).

Figura 9. Extragerea ilicită a nisipului dintr-o carieră neautorizată pe o suprafață de circa 200 m², Raionul Leova

Sursa: Inspectoratul Ecologic de Stat¹³

Exploatarea resurselor naturale are efecte negative asupra mediului, provoacă alunecarea malurilor râurilor și scăderea nivelului apei. Nealinierile dintre ofertă și cerere a determinat extracția ilegală a nisipului din râuri. Nisipul extras ilegal este nu numai mai ieftin, dar și mai ușor de transportat. Prin urmare, companiile de construcții aleg să cumpere și să utilizeze nisipul extras ilegal nu doar pentru că acesta este mai ieftin

¹² http://inseco.gov.md/wp-content/uploads/2010/06/ANUAR_2016-DE-LA-EDITURA.pdf

¹³ Inspectoratul Ecologic de Stat <http://ies.gov.md/2015/03/extragerea-ilegala-a-nisipului/>

de transportat, ci și datorită disponibilității, motiv pentru care sursa apropiată este adesea preferată față de sursa etică (Romig 2017).

Nisipul este, după apă, cea mai folosită resursă naturală, fiind prezentă și utilizată în viața noastră de zi cu zi mai mult decât ne dăm seama. Daunele colaterale provocate de extragerea ilegală a nisipului sunt nu numai ecologice, ci și fizice și economice. Actorii implicați în scheme ilegale vizează un spectru larg – fermieri locali, agenții de aplicare a legii, administrații publice locale și centrale, politicieni și companii de construcții. Aceștia funcționează ca o structură fragmentată și se bazează pe afilierea politică și practici de corupție (Naveen, 2018). Nisipul este extras ilegal din râul Nistru sau din cariere neautorizate, amplasate uneori pe teren agricol cu destinație de pășune (vezi Fig. 9).

Potrivit unor calcule ale specialiștilor în domeniu, în perioada sovietică Nistrul a fost lipsit de peste 73 milioane metri cubi de nisip și prundiș, un volum catastrofal pentru râu. La începutul anilor '80 ai secolului trecut, la insistența Academiei de Științe a Moldovei, extragerea acestor zăcăminte a fost oprită, pentru că cei cu dobândirea ajunseser la patul albiei și apăruse pericolul ca apele să dispară în fisurile tectonice. Dar deja în anii '90 extragerea de nisip și prundiș a reînceput cu o intensitate și mai mare. Tatiana Șarapanovschi, director-adjunct al rezervației „Iagarlâc” din apropierea orașului Dubăsari, a afirmat în spațiul public¹⁴ că în perioada 1999–2008, cu ajutorul dragelilor de aspirație, din Nistru au fost scoase peste 500.000 de metri cubi de nisip și prundiș. În același timp, inundația din 2008 a lăsat râul fără alte 300.000 de metri cubi de nisip.

Adițional, Nota Informativă a Hotărârii Guvernului privind căile navigabile interne¹⁵ concluzionează că are loc o intensificare a proceselor de extragere a nisipului și prundișului din albia minoră a râului. Această ilegalitate este comisă sub pretextul lucrărilor de curățare a șenalului navigabil. Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale a depistat că Î. S. Portul Fluvial Ungheni a extras ilicit 1850 m³ de nisip din râul Prut din regiunea s. Semeni, prejudiciul calculat fiind de 369 057 lei. Astfel, a avut loc prejudicierea irecuperabilă a ecosistemelor râului Prut și fluviului Nistru.

EXTRAGEREA ILEGALĂ A NISIPULUI DIN NISPORENI

Un studiu de caz relevant a avut loc în Nisporeni, unde a fost descoperită activitatea ilegală de extragere a nisipului care a durat timp de șase ani (perioada 2011-2017), nisip în valoare de peste un milion de lei, mai exact 4.770 de metri cubi de nisip de pe 11 terenuri cu destinație agricolă, cu o suprafață totală de patru hectare, nisip care a fost vândut unor persoane fizice și juridice (Ziarul Național, 12 martie 2018¹⁶). Printre

¹⁴ Extrageri ilegale de nisip din Nistru și Prut <https://www.investigatii.md/ro/investigatii/mediu/extragerile-ilegale-de-nisip-din-nistru-si-prut-unii-aduna-averi-iar-tara-pierde>

¹⁵ Nota Informativă a Hotărârii Guvernului privind căile navigabile interne https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr08_98.pdf

¹⁶ Schemă de extragere ilegală a nisipului, inclusiv de pe terenurile agricole, protejată ani la rând de funcționari și polițiști. Disponibil online <https://www.ziarulnational.md/schema-de-extragere-ilegala-a-nisipului-inclusiv-de-pe-terenurile-agricole-protejata-ani-la-rand-de-functionari-si-politisti/>

persoanele implicate se numără primarul, angajați ai Inspecției Ecologice Nisporeni, dar și polițiști care au avut interese în protejarea extragerilor ilegale.

CARIERE CARE NU EXISTĂ. STUDIU DE CAZ DIN SATUL USTIA

Conform investigației efectuate de RISE Moldova, mii de tone de nisip și prundiș au fost extrase din cariere care, oficial, nu există. Două cariere de nisip-prundiș (vezi Figura 10), care se întind pe o suprafață de aproximativ cinci hectare în satul Ustia din raionul Dubăsari, oficial, nu există. În ultimii trei ani, societatea pe acțiuni „Crioconstrucția” din orașul Criuleni a extras de pe acest teritoriu cantități impunătoare de nisip și prundiș. În acte, terenurile respective au destinație agricolă, și nicidecum pentru exploatarea minieră. Inspectoratul Ecologic a efectuat un control și a constatat că agentul economic a prejudiciat statul cu peste patru milioane de lei, iar cantitatea de nisip și prundiș extrasă este de circa 20 de mii de metri cubi. În perioada 2003 – 2011 firma a extras 10 mii de metri cubi de nisip, prejudiciind statul cu peste un milion de lei. Pentru acest lucru, însă, Curtea de Apel a decis amendarea fostului administrator al companiei cu doar 10 mii de lei.

Figura 10. Două cariere de nisip-prundiș în satul Ustia din raionul Dubăsari.

Sursa: RISE Moldova, 2017.

În cazul „Defileului Trinca”, reprezentanții Inspecției Ecologice Edineț de comun cu auditorii Curții de Conturi (conform raportului Curții de Conturi, anul 2015) au stabilit extrageri de resurse naturale, care au efect distructiv și degradant asupra monumentului, generând pierderea caracteristicilor geologice ale acestuia. Conform informațiilor Ministerului Mediului, până în anul 2012, ca urmare a extragerilor ilegale ale zăcămintelor minerale de calcar din preajma defileului, volumul total de substanțe extrase a constituit 620 mii m³, astfel mediului înconjurător fiindu-i cauzate prejudicii în valoare de 77,1 mil. lei, pe când amenzi aplicate (pentru toate cazurile de încălcare a legislației de mediu) au constituit, pentru anul respectiv, doar 17,8 mii lei.

INDIFERENȚA AUTORITĂȚILOR FAȚĂ DE EXTRAGEREA ILEGALĂ A RESURSELOR NATURALE DIN RÂURI

Conform unei investigații a Centrului de Investigații Jurnalistice (Iașenco și Barbier), în fiecare an sunt extrase ilegal sute de tone de nisip, prundiș, pietriș și pietre. Materialele sunt vândute la negru, fără ca cineva să țină o evidență. De cele mai multe ori, lucrările sunt făcute în locuri unde, de fapt, navele nu navighează. Mai mult, extragerea de nisip din râuri nu este o activitate comercială prevăzută de Camera de Licențiere, iar asta înseamnă că cei care o desfășoară încalcă legea. În nota informativă a unui proiect de lege autoritățile estimase daunele la doar două milioane de lei în perioada 2002 – 2014.

Deși extragerea nisipului din râuri nu este o activitate licențiată și, prin urmare, cei care o desfășoară comit o ilegalitate, mai multe întreprinderi și-au dezvoltat de-a lungul anilor adevărate afaceri pe seama resurselor naturale care trebuie să rămână intangibile.

Una din întreprinderile care a extras ani de-a rândul nisip din râul Prut este ÎS „Portul Fluvial Ungheni”, responsabilă de buna funcționare a transportului naval pe acest râu. Încă în luna martie 2013, Serviciul Piscicol de Stat constata pe pagina sa web că ÎS „Portul Fluvial Ungheni” efectuează lucrări de extragere a substanțelor minerale utile, și anume nisip din bazinul râului Prut, care ulterior este comercializat persoanelor fizice și juridice, astfel fiind încălcate în mod flagrant și intenționat prevederile mai multor legi.

Pe parcursul anului 2015 administrația acestei întreprinderi a fost sancționată de două ori cu amenzi a câte 8.000 de lei pentru extragerea ilegală a nisipului și prundișului din Prut, potrivit lui Grigore Vlas, șeful Inspecției Ecologice Ungheni. „În cadrul controlului inopinat efectuat în luna septembrie 2015 în comun cu Centrul Național Anticorupție (CNA) am stabilit că prin activitatea sa în domeniul dat întreprinderea a cauzat statului un prejudiciu de 369.000 de lei. Noi le-am aplicat o amendă de 8.000 de lei, iar CNA a intentat pe acest caz un dosar penal”.

În timp ce firmele antrenate în extragerile clandestine de nisip scapă basma curată, ecologiștii spun că ne aflăm în pragul unei catastrofe ecologice. Potrivit lui Ilia Trombițki, președintele ONG „ECO-Tiras”, extragerea nisipului și prundișului timp de 7–15 ani conduce la micșorarea stratului de apă în râu cu 50–150 centimetri. Expertul ecologist Ivan Rusev din Odesa afirmă că nivelul râurilor din bazinul Nistrului care curg pe teritoriul Ucrainei și din care s-a extras masiv nisip și prundiș s-a redus deja cu circa 15 centimetri, a scăzut drastic nivelul apelor freactice, seacă o mulțime de fântâni. Situația e similară și în multe sate din Republica Moldova, unde în ultimii ani au secat zeci de fântâni.

Potrivit practicii mondiale, extragerea aluviunilor de nisip și prundiș din râurile unde există măcar un dig este inadmisibilă, pentru că acestea nu permit nisipului și prundișului să migreze din partea de sus a fluviului în locurile dezgolite. Nistrul este barat de trei diguri – două pe teritoriul Ucrainei și hidrocentrala de la Dubăsari.

Riscurile de corupție în extragerea resurselor naturale

Abordarea unidimensională în prevenirea și combaterea corupției în domeniul extragerii resurselor naturale nu dă rezultatele scontate. Atât cererea, cât și oferta de a corupe trebuie să fie abordate pe plan național și internațional. De asemenea, este necesar să fie analizate cu o mai mare scrupulozitate actorii implicați, aceștia fiind din sectorul privat sau public.

Strategiile de corupere sunt într-o evoluție continuă și adaptivă, din această cauză este necesară o poziție dinamică, inovatoare și proactivă pentru consolidarea eforturilor anticorupție. Scopul acestui studiu, în special al recomandărilor prezentate, este de a aduce schimbări voluntare de comportament, de a aplica sancțiuni pentru actele de corupție și a diminua atractivitatea implicării în activități corupte atât pentru actorii publici, cât și pentru cei privați.

Cu scopul de a stabili legătura dintre teorie și practică, studiul își propune să creeze un cadru standard de diagnostic, pentru a evalua atât riscul de corupție în extragerea resurselor naturale în Republica Moldova, cât și modul în care instituțiile publice și companiile implementează măsurile de atenuare recomandate și stimulente printr-un proces de revizuire de la egal la egal.

În cadrul prezentului studiu, corupția este înțeleasă ca „abuz de putere în scopul obținerii unui câștig personal” (Banca Mondială). Această noțiune include o gamă largă de activități și comportamente, cum ar fi traficul de influență, interferența/imixtiunea politică, conflictul de interese, darea și luarea de mită, inclusiv plățile de facilitare, fraudă, delapidarea, deturnările de proprietate, abuzul de funcție, îmbogățirea ilicită, ascunderea bunurilor rezultate din corupție și obstrucționarea justiției (OECD). Corupția este un obstacol în calea creșterii economice. Deturnarea resurselor de la rezultatele productive din punct de vedere economic subminează eficiența cheltuielilor publice. Mai ales atunci când resursele publice sunt limitate, corupția subminează sustenabilitatea bugetelor publice și reduce fondurile publice destinate investițiilor. În scenariile de deficit, corupția are un impact suplimentar negativ pe termen lung asupra fondurilor publice (Comisia Europeană¹⁷).

Pentru început e necesar de menționat lacunele sistemului de drept și anticorupție care subminează capacitatea de a detecta, preveni și sancționa eficient actele de corupție. În 2018, Republica Moldova a înregistrat un scor al Indicelui de Percepție a Corupției (Transparency International) de 33 de puncte, fiind pe locul 117 din 180 de țări (în IPC 2017, Moldova, cu un scor de 31 puncte, era pe locul 122 din 180 de țări).

¹⁷ Comisia Europeană, Factsheet Lupta împotriva corupției https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_fight-against-corruption_ro.pdf

În conformitate cu prevederile Hotărârii Parlamentului nr. 56/2017 privind aprobarea Strategiei naționale de integritate și anticorupție pentru anii 2017–2020, sectorul protecția mediului și utilizarea rațională a resurselor naturale este considerat unul vulnerabil la corupție. Planul sectorial anticorupție pentru perioada 2017–2020 din domeniul mediului specifică următoarele activități ilegale conexe celor de corupție:

- 1) *frauda* se manifestă prin acțiunile de utilizare frauduloasă, ilicită sau neautorizată a resurselor naturale și resurselor minerale utile, prin acțiunile de poluare excesivă, necontrolată a mediului înconjurător;
- 2) *abuzul în exercitarea atribuțiilor* se manifestă prin controlul insuficient și ascunderea sau neglijarea cazurilor de nerespectare a condițiilor și măsurilor de protecție a mediului, de poluare excesivă în procesul de desfășurare a activităților economice;
- 3) *favoritismul și conflictul de interese* are loc în cazurile când funcționarii angajați în cadrul instituțiilor din sectorul de mediu utilizează funcțiile lor pentru obținerea unui profit personal sau pentru promovarea intereselor unui anumit grup (de exemplu, în procesul de gestionare a resurselor naturale, de autorizare a unor activități cu impact asupra mediului, de concesionare a resurselor naturale, precum și în procesul de distribuire a surselor financiare, în special ale Fondului ecologic național);
- 4) *utilizarea ilicită a fondurilor* – folosirea irațională, neconformă și netransparentă a fondurilor financiare destinate pentru acțiunile de protecție a resurselor naturale.

Figura 11. Succesiunea etapelor procesului de extragere a resurselor naturale

Riscurile specifice acțiunilor de corupție în sectorul resurselor naturale pot apărea la diferite etape, și anume:

- 1) *la nivel de dezvoltare a cadrului normativ* – prezența în cadrul regulator a unor prevederi contradictorii lasă loc pentru interpretări, încălcarea legilor prin acte normative secundare;
- 2) *la nivel de luare a deciziilor* – influențarea deciziilor privind atribuirea în folosință, arendă sau darea în concesiune a resurselor naturale, alocarea resurselor financiare pentru implementarea programelor de mediu (favorizarea unor proiecte în detrimentul altora);
- 3) *la etapa de emitere a actelor permise* – tergiversarea sau dezavantajarea intenționată a eliberării actului permisiv în vederea obținerii unor recompense pentru facilitarea procesului;
- 4) *la etapa de implementare a proiectelor* în sectorul de mediu – abuzuri comise la organizarea licitațiilor publice, la elaborarea caietelor de sarcini pentru procedurile de achiziții, la recepționarea bunurilor și serviciilor, abordarea preferențială sau

favorizarea unor companii în detrimentul altora, utilizarea neconformă a mijloacelor financiare alocate;

- 5) *la etapa de control și supraveghere* – protecționismul și tănuirea unor încălcări ale legislației de către inspectorii de mediu, neluarea măsurilor de rigoare, diminuarea impactului încălcărilor depistate etc.

În ceea ce privește sectorul extractiv, mai precis, politizarea excesivă și puterea discreționară în procesele de luare a deciziilor din țară, precum și acordurile de guvernare inadecvate lasă loc pentru favoritism, clientelism, stat capturat și interferență politică, conflict de interese, luare de mită și alte practici corupte. Din partea sectorului privat, lacunele și discrepanțele în ceea ce privește conformitatea internă a corupției și procedurile de diligență corporativă contribuie la slăbirea eforturilor de detectare și prevenire. În cele din urmă, deficiențele în cadrul măsurilor de integritate corporativă în ceea ce privește divulgarea beneficiarilor și proprietarilor companiilor creează posibilități pentru producerea actelor de corupție.

Mai mult decât atât, lipsa unor sancțiuni aspre și care să corespundă cu infracțiunea comisă permite existența a numeroase acte de corupție și conexe acesteia. În Republica Moldova, conform datelor oferite de către Ministerul Mediului, Curtea de Conturi¹⁸, Inspectoratul Ecologic¹⁹, se pierd milioane de lei pe acte ilegale de extragere a resurselor naturale, iar amenda achitată de către cei ce se fac responsabili ajunge doar la zeci de mii de lei. Astfel, se prejudiciază nu doar dezvoltarea economică a statului, dar și cea ecologică.

Cu toate că Republica Moldova deține un cadru legislativ și instituțional adecvat de combatere a actelor de corupție, din cauza neaplicării legislației în practică și politizării proceselor de luare a deciziilor se produc o serie de deficiențe privind asigurarea luptei împotriva corupției.

PUTEREA DISCREȚIONARĂ ȘI POLITIZAREA EXCESIVĂ A PROCESULOR DE LUARE A DECIZIILOR ÎN PROCESUL DE EXTRAGERE A RESURSELOR NATURALE

Analiza empirică relevă un nivel ridicat de politizare a proceselor de luare a deciziilor și a puterii discreționare deținute de funcționarii publici atât de rang înalt, cât și de rang inferior, ca factori de risc majori care subminează prevenirea eficientă a corupției în sectorul extractiv (OECD 2016). Acest lucru poate fi observat, de exemplu, în procesul de acordare a autorizațiilor, în procedurile de licitație sau negociere, colectare a veniturilor și în procesul achizițiilor de bunuri și servicii. De asemenea, în procesul de extragere a resurselor naturale sunt implicate persoane de rang înalt precum primari,

¹⁸ Raportul Auditului Performanței „Au implementat autoritățile abilitate un mecanism adecvat în domeniul folosirii subsolului în vederea gestionării eficiente și raționale a resurselor minerale utile ale Republicii Moldova?”, 2013.

¹⁹ Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului. Inspectoratul pentru Protecția Mediului. Anuarul Ipm – 2018 „Protecția Mediului în Republica Moldova”. Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului. Inspectoratul pentru Protecția Mediului. Anuarul Ipm – 2017 „Protecția Mediului”.

angajați ai Inspecției Ecologice, dar și polițiști care au avut interese în a proteja extragerea ilegală (cazul din Nisporeni privind activitatea ilegală de extragere a nisipului care a durat timp de șase ani – 2011–2017²⁰).

Mai mult decât atât, puterea discreționară și politizarea proceselor de luare a deciziilor din Republica Moldova rezultă din respectarea insuficientă a standardelor de integritate publică în ceea ce privește gestionarea conflictelor de interese, finanțarea campaniilor politice și transparența sistemelor de management financiar public. Sectorul resurselor naturale este ignorat, acesta aduce venituri mari actorilor implicați, însă politicile publice anticorupție nu răspund realităților.

GUVERNAREA INADECVATĂ A SECTORULUI DE EXTRAGERE A RESURSELOR NATURALE

Factorii de risc asociați guvernantei sectorului extractiv includ lipsa sau insuficiența segregării rolurilor și responsabilităților între funcțiile administrative, de reglementare și de supraveghere. În multe cazuri, companiile de stat acționează atât ca administrator, cât și ca autoritate de reglementare a sectorului. În ansamblu, lipsa de transparență în gestionarea și guvernanta companiilor de stat poate reprezenta riscuri crescute de corupție în sectorul extractiv (OECD 2016).

Lipsa de independență și responsabilitate în activitățile de monitorizare și supraveghere, precum și lipsa de implicare și participare a comunităților locale afectate de activitățile extractive în procesele de luare a deciziilor pot crește riscurile de corupție de-a lungul lanțului valoric extractiv.

Lipsa unei viziuni strategice, dar și a unei strategii de dezvoltare și sustenabilitate a resurselor naturale împiedică statul să prevină și să combată actele de corupție. Ba mai mult, în ceea ce privește promovarea politicilor anticorupție în instituțiile responsabile de mediu se atestă o lipsă a acestora. Conform Planului Anticorupție²¹ al Agenției de Mediu din 14 acțiuni, 6 nu au fost realizate, iar restul sunt în curs de realizare.

Este de o importanță majoră constituirea unităților cu funcții de asigurare a integrității în instituțiile de mediu create/ reorganizate și instruirea în vederea implementării instrumentelor de integritate. Este imperativă dezvoltarea unui sistem de monitoring anticorupție care vizează instituțiile de mediu de comun cu CNA, pentru a identifica riscurile de corupție și măsurile de atenuare a acestora.

În cadrul Agenției de Mediu a fost creată Direcția monitoringul resurselor naturale, care va realiza supravegherea și evaluarea sistematică a dinamicii caracteristicilor calitative și cantitative ale resurselor naturale din Republica Moldova.

²⁰ Schemă de extragere ilegală a nisipului, inclusiv de pe terenurile agricole, PROTEJATĂ ani la rând de funcționari și polițiști, disponibil online <https://www.ziarulnational.md/schema-de-extragere-ilegala-a-nisipului-inclusiv-de-pe-terenurile-agricole-protejata-ani-la-rand-de-functonari-si-politisti/>

²¹ Planul Anticorupție al Agenției de Mediu <http://mediu.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Raport%20plan%20anticorup%C8%9Bie.signed.pdf>

Instituțiile de stat trebuie să cunoască starea actuală pentru fiecare categorie de resurse naturale²², monitorizarea continuă a evoluției și implicațiilor sociale ale schimbărilor produse, urmate de elaborarea propunerilor de modificare/ajustare a documentelor de politici, actelor normative în domeniul resurselor naturale. În plus, informația trebuie publicată, astfel ca toți cetățenii, inclusiv societatea civilă și media să se implice în monitorizarea activităților.

IMPERFEȚIUNEA CADRULUI NORMATIV

Cadrul normativ în domeniul resurselor naturale, protecției mediului conține mai multe carențe și imperfecțiuni, ca urmare a faptului că, în situația de dezechilibru și în consecvență a normelor de reglementare, există riscul de interpretare și de aplicare unilaterală și derogatorie. Sunt și situații când prevederile unei legi pot fi în contradicție cu prevederile actelor normative secundare care pun în aplicare legea respectivă. Totuși, în ultima perioadă, s-au întreprins acțiuni în ceea ce privește ajustarea și perfectarea cadrului legislativ național la legislația și standardele Uniunii Europene.

Mecanismul actual de reglementare și gestionare a resurselor subterane nu determină administrarea mai eficientă a resurselor limitate, având efecte dăunătoare asupra mediului înconjurător. Ca urmare a lipsei unor documente de politici durabile în domeniul folosirii subsolului, a procesului de tergiversare a elaborării cadrului legal privind implementarea Codului subsolului, a imperfecțiunii și golurilor constatate în normele de drept, n-au fost implementați indicatori de performanță care să contribuie la îmbunătățirea managementului și evitarea supraexploatării resurselor minerale, fiind necesare schimbări radicale în luarea deciziilor de către Direcția management instituțional (Plan sectorial anticorupție în domeniul mediului).

Politicile realizate de Ministerul Economiei și Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale (AGRM) în vederea folosirii raționale și protecției resurselor naturale nu sunt concludente și suficiente. Deși în Codul subsolului sunt stabilite principiile și cerințele generale privind asigurarea dezvoltării durabile a sectorului minier, acțiunile impuse de lege și cele întreprinse de actorii responsabili au fost ineficiente. Unii dintre factorii obiectivi și subiectivi care au condiționat situația dată sunt: schimbările instituționale în structurile legislative și de guvernământ; redistribuirea unor competențe; lipsa procedurilor de implementare și monitorizare. În consecință, un șir de reglementări legislative și normative n-au fost elaborate și aplicate în mod consecvent, fapt ce a creat impedimente în gestionarea eficientă a resurselor minerale.

UTILIZAREA FRAUDULOASĂ ȘI ILICITĂ A RESURSELOR NATURALE ȘI A RESURSELOR MINERALE UTILE

Conform Strategiei Anticorupție, autoritățile publice locale, agenții economici, prin activitatea lor, prejudiciază calitatea factorilor de mediu și a resurselor naturale în

²² Agenția de Mediu, Direcția monitoringul resurselor naturale <http://www.mediu.gov.md/ro/content/monitorigul-resurselor-naturale>

favoarea intereselor economice pe care le desfășoară. Acest lucru generează exploatarea excesivă a subsolului, a pădurilor, a faunei sălbatice și a apelor, ceea ce duce la epuizarea continuă a resurselor naturale, la încălcarea regulilor de gestionare a deșeurilor, încălcarea regimului de protecție a apelor, neefectuarea plăților pentru poluarea mediului, neîndeplinirea prevederilor legislației privind expertiza ecologică de stat și evaluarea impactului asupra mediului, la tăieri ilegale sau vătămări ale arborilor și arbuștilor. Astfel de încălcări ale legislației de mediu sunt depistate de Inspectoratul pentru Protecția Mediului în cadrul controalelor planificate și inopinate pe care le desfășoară pe toate componentele de mediu: aer, apă, floră, faună, sol, subsol etc.

În vederea combaterii acestor contravenții de mediu se impune necesitatea implementării unor măsuri de reducere a impactului negativ al activității economice asupra mediului și sănătății populației, de ridicare a nivelului de conștientizare ecologică, de impunere a respectării legilor și actelor normative care reglementează sectorul de mediu.

UTILIZAREA IRAȚIONALĂ ȘI NETRANSPARENTĂ A FONDURILOR FINANCIARE DESTINATE MEDIULUI

Fondul Ecologic Național este principalul instrument de finanțare a implementării politicilor de stat în domeniul protecției mediului. Acesta, însă, nu este utilizat eficient și în mod transparent, iar neregulile în gestiunea Fondului Ecologic Național sunt evidențiate în Raportul anual 2017 al Curții de Conturi asupra administrării și întrebuințării resurselor financiare publice și patrimoniului public. De asemenea, în acest Raport se menționează necesitatea revizuirii mecanismului de activitate a Fondului ecologic național, de alocare a resurselor financiare din Fondul Ecologic Național pe bază de prioritate și în funcție de resursele disponibile. De asemenea, este menționată necesitatea ridicării nivelului de disciplină a beneficiarilor de proiecte cu scopul de a asigura realizarea calitativă a lucrărilor, respectarea cadrului normativ în domeniul achizițiilor publice, integritatea mijloacelor financiare și a bunurilor materiale.

EFICACITATEA SCĂZUTĂ A CADRULUI INSTITUȚIONAL ÎN SECTORUL DE MEDIU

Problema eficienței instituționale în sectorul de mediu este menționată în diferite rapoarte ale Curții de Conturi, precum și în Studiul de performanțe în domeniul protecției mediului realizat de Comisia Economică pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite în anul 2014. Din cauza suprapunerii funcțiilor diferitor structuri de mediu, problemelor de integritate a funcționarilor angajați în sistem, a capacităților scăzute de dezvoltare profesională, eficacitatea funcționării structurilor de mediu este discutabilă.

Pornind de la recomandările Studiului de performanță menționat, au fost deja reorganizate, prin contopirea a două instituții de mediu, Inspectoratul Ecologic de Stat și Serviciul Piscicol în cadrul Inspectoratului pentru Protecția Mediului și a fost creată Agenția de Mediu. În continuare este necesar de a urgenta procesul de reorganizare a Agenției „Moldsilva” și Agenției „Apele Moldovei” și procesul de angajare a

specialiștilor profesioniști și integri în cadrul acestor instituții. Este importantă și dotarea tehnico-materială a acestor instituții în vederea realizării în mod eficient și transparent a misiunilor încredințate.

LACUNE PRIVIND EFECTUAREA CONTROLULUI ÎN SECTORUL DE MEDIU

Combaterea contravențiilor de mediu, stoparea lor, stabilirea autorilor faptelor contravenționale comise, sancționarea celor care le-au comis, aplicarea măsurilor de re-socializare a contravenienților, identificarea cauzelor și condițiilor care favorizează săvârșirea contravențiilor și eliminarea lor sunt sarcini prioritare ale Inspectoratului Ecologic, organ de control în sectorul de mediu. Conform Strategiei Anticorupție, actualul sistem de control ecologic de stat se consideră ineficient din mai multe motive: Legea nr. 131/2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător impune reguli stricte de efectuare a controlului în baza analizei riscurilor. Pentru a implementa un astfel de sistem este important să fie elaborate reglementări, instrucțiuni sau metodologii specifice, să fie determinate criteriile de risc etc. De asemenea, este necesară o consolidare semnificativă a capacităților tehnice și umane ale organului de control, perfecționarea managementului în sfera operațională și cea a resurselor umane, inclusiv instruirea personalului în domeniul integrității. Este necesar de a revede și de a crește nivelul de amenzi și penalități pentru infracțiunile și încălcările în sectorul de mediu.

NIVELUL SCĂZUT DE TRANSPARENTĂ ÎN PROCESUL DECIZIONAL

Deși toate instituțiile din sectorul de mediu sunt obligate să asigure implementarea Legii nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional, nivelul de transparență decizională în acest sector se limitează doar la publicarea proiectelor de acte normative pe pagina web și a unui număr mic de acte permissive eliberate mediului de afaceri. Sistemul de eliberare a actelor permissive și sistemul de raportare privind realizarea activităților pentru care s-au eliberat actele permissive nu sunt destul de transparente. Este necesar de a crea un sistem informațional integrat de mediu care să asigure accesul tuturor celor interesați de informații actualizate în sectorul de mediu. De asemenea, este necesar să se asigure procesul participativ la luarea deciziilor în sectorul de mediu prin crearea și dezvoltarea unui mecanism de comunicare între toți actorii principali implicați în procesul de implementare a politicilor de mediu (mediul de afaceri, mediul academic, societatea civilă, partenerii de dezvoltare).

LIPSA DE RESURSE ȘI INFORMAȚIE PUBLICĂ PRIVIND REZERVELE RESURSELOR NATURALE

În primul rând, factorii de risc de corupție care afectează instituțiile publice în decizia de extragere a resurselor pot include lipsa de informații și capacitatea tehnică

inadecvată de a evalua baza de resurse a țării (potențial geologic, quantumul resursei, distribuția geografică etc.), precum și privind existența problemelor de distribuire a terenurilor.

Mai precis, lipsa investițiilor în sondaje geologice și geofizice determină adesea instituțiile publice să se bazeze în primul rând, dacă nu exclusiv, pe informațiile furnizate de companiile private care sunt implicate în procesul de extragere. Atunci când companiile private nu raportează defel sau nu raportează complet procesul de evaluare și metodologia utilizată pentru determinarea rezervelor țărilor și atunci când nu există verificări ale informațiilor furnizate din partea guvernului, instituțiile publice pot fi împiedicate să ia decizii în cunoștință de cauză și asimetria informațiilor poate deschide ușa către corupție.

CORUPȚIA ÎN PROCESUL DE ACORDARE A AUTORIZAȚIILOR DE EXTRAGERE A RESURSELOR NATURALE

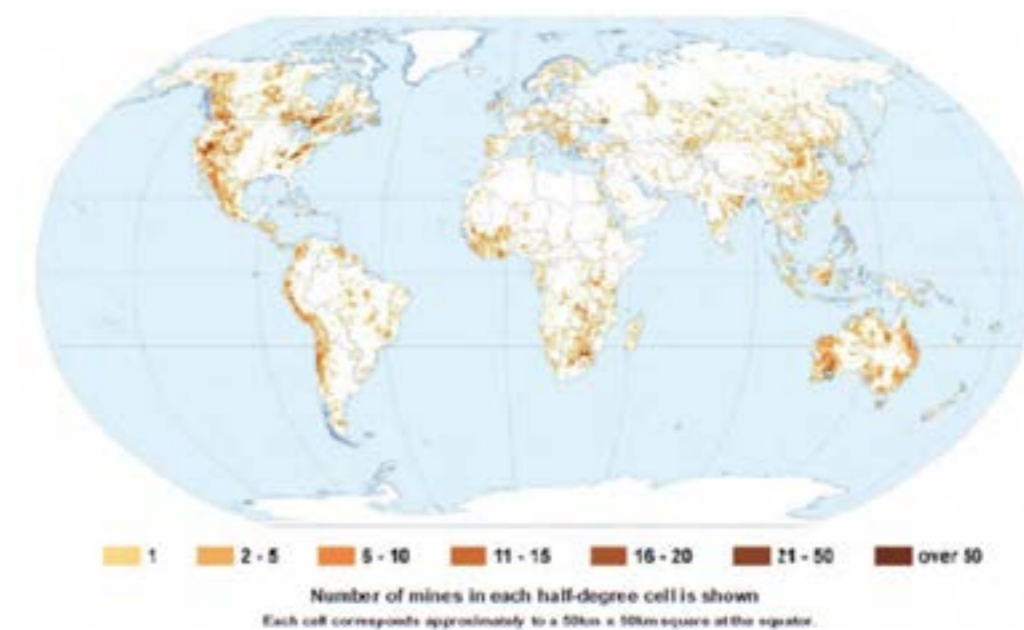
Având în vedere complexitatea proiectelor de extragere a resurselor naturale, există mai multe cazuri în care companiile trebuie să obțină autorizații pentru a-și executa operațiunile. Acestea includ mediul, sănătatea și securitatea, calitatea operațiunilor (instalații, depozitare, foraj), dezvoltarea comunității locale etc. Corupția poate să urgenceze sau să ocolească procedurile de emitere a autorizațiilor necesare și poate lua forma de luare de mită, tranzacționarea influenței de către companie sau de către funcționarii publici (OECD). În timpul controalelor periodice pot apărea riscuri de corupție pentru a confirma valabilitatea autorizației acordate. Aceste controale pot fi efectuate direct de către un funcționar public sau prin terțe părți autorizate (companii specializate / consultanți). Corupția poate servi pentru a împiedica inspectorii să raporteze încălcări și să evite sancțiunile sau să primească un tratament favorabil în soluționarea litigiilor.

Practica internațională privind transparentizarea procesului de extragere a resurselor naturale

Mineralele și metalele joacă un rol central în economia globală și furnizează materia primă pentru procesele industriale și sunt utilizate zilnic. În ciuda eforturilor enorme de a decupla economia de utilizarea continuă a resurselor naturale, extracția resurselor minerale a crescut semnificativ în ultimele decenii și, în ultimul deceniu, cu un ritm mai rapid decât creșterea economică (Khakurel et al, 2018). Se preconizează că această tendință va crește constant în viitor, deoarece populația globală este în creștere, ajungând la 8,5 miliarde până în 2030, 9,8 miliarde până în 2050 și 11,2 miliarde până la sfârșitul secolului.

Tranziția mondială către utilizarea energiei verzi și vehiculelor electrice poate accelera volumul extragerii resurselor naturale. Aceasta se datorează faptului că sursele regenerabile de energie necesită cantități mai mari de metale decât producția de energie din combustibili fosili. Dar extragerea acestor metale și minerale atât de necesare vine la un preț ridicat, luând în considerare riscurile de corupție care survin în procesul de extragere. Industria extractivă are potențialul de a sprijini cu succes țările în realizarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. Acestea pot, de exemplu, să promoveze coeziunea socială, incluzivitatea, integritatea, transparența și progresul economic în rândul țărilor cu venituri mici și al celor mai vulnerabile grupuri ale populației.

Figura 12. Distribuția globală a minelor

Sursa: Global Mining data from SNL Metals & Mining, 2018

În ultimul său raport, lansat în februarie 2020 de către Comitetul Internațional privind Resursele Naturale, intitulat „Guvernarea resurselor minerale în secolul XXI: adaptarea industriilor extractive spre dezvoltarea durabilă”, prezintă o serie de sugestii cu privire la modul de îmbunătățire a performanței economice a sectorului extractiv, asigurând în același timp conformitatea cu cele mai înalte standarde de integritate, sociale și de mediu la nivel național și internațional.

Raportul oferă îndrumări cu privire la modul în care sectorul extractiv poate stabili o structură de guvernare modernă, care abordează integritatea, securitatea și eficiența resurselor – un domeniu de interes deosebit pentru țările dezvoltate – și satisface cererea de transformare structurală continuă, asigurare a anticorupției, dezvoltare economică și diversificare în exportul de resurse.

Figura 13. Părțile interesate în cadrul proiectelor miniere

Sursa: Patrice Christmann (2017).

Implementarea standardelor de integritate, transparență și sustenabilitate este o responsabilitate comună a tuturor părților interesate de-a lungul lanțurilor de valori complexe, transnaționale.

De asemenea, e necesar de investigat procesele de extragere a resurselor naturale cu volum mic, care reprezintă o sursă importantă de trai pentru populațiile marginalizate, adesea trecute cu vederea de către factorii de decizie la nivel internațional și regional.

SUNT NECESARE MĂSURI NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE

Înțelegând necesitatea unor acțiuni mai largi, este necesar de implementat o serie de recomandări cheie atât la nivel național, cât și internațional. La nivel național este necesară implicarea largă și incluzivă a tuturor părților interesate, inclusiv guvernelor țării „gază și de origine”, comunității internaționale, companiilor extractive și organizațiilor societății civile, care ar trebui să conducă la adoptarea unui plan strategic de dezvoltare. Planul trebuie să conțină acțiuni directe privind atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă și să definească standardele de performanță. (Comitetul Internațional privind Resursele Naturale 2020)

Legile și reglementările privind extragerea resurselor naturale trebuie să conțină principiile consultării, transparenței, integrității și denunțării abuzurilor și activităților ilegale.

Comitetul internațional privind resurselor naturale recomandă țărilor să înființeze trei instituții publice de bază – o agenție de mediu, o agenție a cărei activități reglementează procesele extractive și o agenție geologică – pentru a promova și reglementa dezvoltarea sustenabilă a resurselor naturale.

La nivel internațional este promovată inițiativa dezvoltării unei agenții internaționale a mineralelor pentru îmbunătățirea mecanismelor de coordonare internațională și crearea unui acord internațional pentru coordonarea și oferirea datelor privind resursele naturale, precum și pentru promovarea transparenței, integrității și abordarea riscurilor de corupție.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ

Inteligența artificială și machine learning sunt aplicate de către companiile private, inclusive și de Google, pentru a crește eficiența și eficacitatea extragerii și să contribuie la transformarea industriei extractive într-o întreprindere valoroasă.

Inteligența artificială ajută la transformarea industriei miniere într-o industrie sigură, profitabilă și transparentă, datorită volumului de informații ce poate fi publicat despre existența resurselor naturale și starea acestora. (Bostrom 2014)

Luând în considerare că industria extractivă este costisitoare și pentru a minimiza investițiile inițiale, companiile din industria extractivă utilizează inteligența artificială pentru a cartografia terenul și a identifica resursele minerale. Astfel, inteligența artificială poate preveni eroarea și asigura transparența privind volumul resurselor naturale, extragerea acestora și pot fi identificate mecanisme de asigurare a sustenabilității (Perdue 2016).

În acest context, inteligența artificială devine un instrument puternic pentru analiza datelor din industria extractivă. Majoritatea industriilor folosesc machine learning și inteligența artificială pentru a analiza datele pe parcursul întregii operațiuni, de la gestionarea transportului și logistică, până la asigurarea resurselor umane și gestionarea lanțului de aprovizionare. Machine learning poate detecta modele care sunt utile și sustenabile și optimizează extragerea resurselor, reducerea deșeurilor și asigură integritatea proceselor de extragere (Schmelzer 2019). Însă, societatea civilă, mass-media și instituțiile de stat trebuie să prezintă ochiul de veghe și să se asigure că noile tehnologii respectă standardele de integritate și transparență, astfel, e încurajată cooperarea multilaterală cu scopul de a avansa responsabilitatea.

Un exemplu de succes la nivel internațional reprezintă Inițiativa privind Transparența în Industria Extractivă (EITI), care a dezvoltat o serie de standarde de integritate și transparență. Modelul platformei ce conține diverși actori este o structură inovatoare de guvernare, care reunește diferite părți interesate să lucreze pentru implementarea unei anumite politici, rezolvarea unei probleme comune sau atingerea unui obiectiv comun.

Recomandări

Recomandările în cadrul acestui studiu au scopul de a schimba comportamentul actorilor cu scopul de a asigura integritatea și a diminua riscurile de corupție din sector, acestea pornind de la următoarele premise:

- Corupția în extragerea resurselor naturale este predominantă în special în cazul în care dezvoltarea economică și instituțională are un nivel scăzut;
- Corupția este predominantă într-o gamă largă de sisteme politice, dar este cea mai severă în țările cu democrații slabe;
- Punctele slabe ale structurilor de guvernare inhibă buna guvernare și facilitează corupția în domeniul extragerii resurselor naturale;
- Monopolurile, indiferent dacă sunt controlate de stat sau controlate de o companie, creează oportunități pentru corupție în sectoarele economice din domeniul resurselor naturale;
- Guvernarea inadecvată a sectorului extragerii resurselor naturale și insuficiența reglementărilor moderne privind procedurile tehnice de efectuare a controlului în sectorul resurselor naturale condiționează eficacitatea acestuia;
- Lipsa setării unui exemplu în societate prin sancționarea corespunzătoare și proporțională a actelor de corupție și conexe corupției în domeniul extragerii resurselor naturale.

Pentru a obține o schimbare, eforturile anticorupție și asigurarea transparenței trebuie să fie susținute de legislație și un cadru de reglementare puternic, de instituții competente și puternice, practici de management flexibile, o înțelegere profundă a economiei politice la nivel local, politici fiscale solide și durabile și un angajament de conducere în utilizarea veniturilor pentru promovarea dezvoltării durabile.

Astfel, calitatea instituțională și guvernarea sunt factori importanți pentru medierea impactului negativ al corupției asupra procesului de extragere a resurselor naturale, inclusiv un mediu juridic și instituțional puternic, un sistem judiciar eficient, sisteme de funcționare a responsabilității politice și de management anticorupție.

Legile, regulamentele și practicile instituționale trebuie să asigure transparența, divulgarea cuprinzătoare a informațiilor, concurența deschisă și responsabilitatea. Întrucât atribuirea de contracte și licențe este o zonă deosebit de vulnerabilă la corupție, cadrul de reglementare trebuie să prevadă proceduri de atribuire corecte, clare și transparente, acces la informații și transparență a contractelor. Dezvăluirea informațiilor și practicile de raportare transparente de către agențiile guvernamentale contribuie, de asemenea, la crearea de sisteme responsabile pentru colectarea, gestionarea, investițiile, cheltuielile și transpunerea transparenței veniturilor într-o mai mare responsabilitate în gestionarea resurselor naturale. În cele din urmă, trebuie să fie instituite garanții, controale de calitate adecvate pentru a elimina circumstanțele care generează conflicte de interese și discreția nejustificată, bazate pe mecanisme de

supraveghere precum audituri, supraveghere parlamentară, societatea civilă și monitorizarea mass-media, precum și transparență și monitorizare corporativă.

RECOMANDAREA 1. CREAREA UNEI PLATFORME NAȚIONALE PRIVIND ASIGURAREA MANAGEMENTULUI RESURSELOR NATURALE

Platformele care implică diferiți actori (*Multistakeholder partnership*) – reprezentanți ai societății civile, mass-media, mediului academic, organizații internaționale, ale guvernului și ale sectorului privat – sunt privite din ce în ce mai mult ca un mijloc de a promova responsabilitatea și de a aborda provocările legate de corupție în gestionarea resurselor naturale. Măsurile de atenuare a riscurilor de corupție trebuie să abordeze atât oferta, cât și cererea corupției, pe plan intern și internațional, și să vizeze stimulentele actorilor privați și publici de a se implica în acte de corupție.

Deși politicile anticorupție și asigurarea transparenței nu sunt o soluție la toate problemele de guvernare, acestea reprezintă norme care pot fi adoptate cu ușurință. Transparența acționează ca un catalizator, ceea ce ar putea duce la decizii, politici și procese mai bune fără a provoca o schimbare fundamentală a regimului politic. În industriile extractive, de exemplu, transparența se referă în primul rând la modul în care guvernele își gestionează resursele naturale, inclusiv transparența în veniturile și cheltuielile guvernamentale, la atribuirea de contracte și licențe, achiziții publice, averea personală a politicienilor, numiri și promoții, claritatea rolurilor și responsabilităților, adecvarea proceselor de contabilitate, a auditului intern și a bugetelor deschise interne și externe.

Transparența în aceste categorii ar face ca actele de luare de mită și delapidare să fie mult mai riscante în diferite etape ale gestionării resurselor. O mai mare transparență ar oferi, de asemenea, stimulente bune funcționarilor publici și ar iniția un proces de selecție echitabil pentru funcționarii publici. În mod similar, accesibilitatea politicilor guvernamentale ar îmbunătăți guvernanta și ar contribui la democratizare, deoarece permite cetățenilor să-i facă pe politicieni responsabili pentru acțiunile lor.

În general, se poate susține că transparența este o condiție necesară, dar nu suficientă pentru o mai bună guvernare. Este posibil ca transparența să îmbunătățească gestionarea resurselor naturale atunci când există o răspundere politică și o societate civilă liberă. În acest sens, platforma constituită din actori diferiți este o abordare inovatoare a gestionării resurselor, care asigură participarea activă la proces a grupurilor societății civile.

Crearea platformei naționale privind managementul resurselor naturale în Republica Moldova

CUM? Etapa inițială-cheie este crearea platformei naționale, care va fi compusă din reprezentanți desemnați din guvern, companii private, grupuri ale societății civile, mediul academic și media. Sarcina sa principală este crearea unui Raport anual de tipul celui efectuat de Inițiativa privind Transparența în Industria Extractivă (EITI), în care guvernele dezvăluie informații privind plățile fiscale, licențele, contractele, producția

și alte elemente-cheie privind extragerea resurselor naturale. Aceste rapoarte sunt publicate pe internet, ceea ce permite publicului să țină evidența informațiilor esențiale privind gestionarea resurselor naturale.

Modelul platformei ce conține diverși actori este o structură inovatoare de guvernare, care reunește diferite părți interesate să lucreze pentru implementarea unei anumite politici, rezolvarea unei probleme comune sau atingerea unui obiectiv comun.

Platforma este o abordare pragmatică pentru îmbunătățirea gestionării resurselor în industriile extractive și se bazează pe participarea activă a societății civile pentru a se asigura că interesele cetățenilor sunt reprezentate în procesul de luare a deciziilor. Astfel, platforma va contribui la mobilizarea organizațiilor neguvernamentale (ONG) care se concentrează pe gestionarea resurselor și va oferi oportunitatea de a avea acces fără precedent la informație importantă pentru societate.

Parteneriatele cu mai multe părți interesate reprezintă o nouă paradigmă în discursul în jurul guvernantei naționale și internaționale. Întrucât corupția este un fenomen global și reprezintă o problemă „fără pașaport”, platforma va reprezenta un mecanism eficient care are drept scop identificarea practicilor de corupție și promovarea politicilor anticorupție. În acest sens, platforma are potențialul de a face față provocărilor, reunind o varietate de părți interesate, inclusiv valorificarea expertizei, resurselor și tehnologia pe care o posedă actorii.

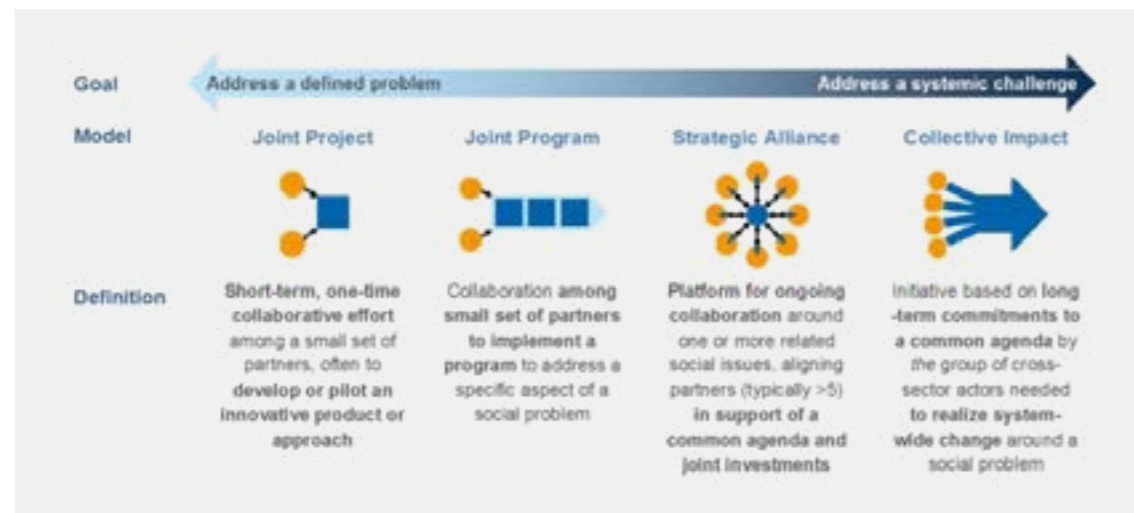
DE CE PLATFORMA?

- Corupția e o problemă complexă, care nu poate fi rezolvată de către un singur actor;
- O varietate de actori pot contribui cu capacități complementare, expertiză și resurse;
- Rezultatele devin sustenabile;
- Cooperarea bazată pe parteneriat aduce mai multe avantaje.

Caracteristicile de bază ale platformei:

- Scopul de bază este de a depăși provocările și riscurile de corupție din sectorul extragerii resurselor naturale prin intermediul unui parteneriat de lungă durată;
- Toți actorii se află pe poziție de egalitate și au aceleași drepturi și obligații;
- Parteneriatul este instituționalizat și independent.

Figura 13. Tipurile platformelor cu multiple părți interesate (*multi-stakeholder*)

Sursa: Peterson et al. *Promisiunea Parteneriatelor*, 2014. FSG.

Instituțiile publice, companiile private, societatea civilă, mediul academic și media vor evalua cadrul legal actual și vor propune un set de recomandări; de asemenea, vor crea stimulente pentru respectarea regulilor. Sectorul privat poate beneficia de platformă pentru a-și racorda documentele interne la standardele de integritate și transparență, astfel, implicarea lor va asigura soluții complete și va lua în considerare provocările, barierele și temerile din sectorul privat.

RECOMANDAREA 2. CREAREA STRATEGIEI PRIVIND MANAGEMENTUL SUSTENABIL AL RESURSELOR NATURALE

Pentru o bună coordonare a activităților specifice de conservare și dezvoltare durabilă a resurselor naturale și extragerea acestora în mod transparent și sustenabil, se impune necesitatea elaborării și implementării unor planuri de management. În prezent, Republica Moldova duce lipsă de documente strategice care reprezintă viziunea statului privind resursele naturale și în special operațiunea de extragere a lor. Pornind de la cele expuse, se poate trage concluzia că autoritățile implicate nu au asigurat o evidență conformă a resurselor naturale, nu a fost evaluat necesarul mijloacelor financiare în acest scop și ca rezultat nu au fost întreprinse măsuri în vederea asigurării protecției lor corespunzătoare.

Ca urmare, situația descrisă determină lipsa de asigurare a integrității resurselor, totodată existând o multitudine de riscuri de corupție ce împiedică dezvoltarea economică și ecologică a țării. În acest context, recomandăm instituțiilor din domeniul mediului și resurselor naturale cum ar fi Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, Academia de Științe, administrațiile publice locale, în cooperare cu societatea civilă și sectorul privat, să dezvolte Strategia privind managementul sustenabil al resurselor naturale și extragerea acestora.

Gestionarea eficientă și durabilă a resurselor necesită o viziune națională incluzivă. Instituțiile guvernamentale, Parlamentul trebuie să asigure un dialog cu părțile interesate, astfel, trebuie organizat un sistem național și comprehensiv de gestionare a resurselor naturale și extragere a acestora.

Strategia națională ar trebui să adopte o abordare pe termen lung, recunoscând faptul că transformarea, schimbarea și asigurarea sustenabilității pentru societate prezintă multe provocări și e un proces lung.

Strategia națională are mai multe șanse de succes dacă va fi produsul proceselor incluzive deschise. Aceasta trebuie să cuprindă publicul larg – de la instituții guvernamentale, parlament și cetățeni la sectorul privat și în special comunitățile locale care sunt afectate de operațiunile de extragere (Natural Resource Charter, II edition, 2014)²³. De asemenea, e nevoie de o coordonare a dezvoltării, implementării și monitorizarea/evaluarea strategiei. Politicile publice sustenabile sunt acelea care au asigurate suficiente resurse precum cele financiare, umane, fiind necesar un consens la nivel de politici.

RECOMANDAREA 3. MONITORIZAREA ANTICORUPȚIE

Monitorizarea anticorupție poate fi implementată de către Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale, Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului de comun cu Centrul Național Anticorupție. Structura procesului de monitorizare anticorupție poate fi organizată după modelul monitoringului ecologic efectuat de către Centrul de Monitoring Ecologic. Acesta coordonează activitatea furnizorilor de informații ecologice; asigură colectarea, prelucrarea și integrarea informațiilor ecologice; asigură managementul datelor privind starea în ansamblu a mediului; asigură autoritățile publice și populația cu informații complete și speciale privind starea mediului și a componentelor acestuia.

Monitorizarea anticorupție va avea o metodologie privind riscurile de corupție din domeniul resurselor naturale și extragerea acestora, iar echipele mobile vor verifica în ce măsură sunt respectate prevederile legale, politicile publice în domeniul extragerii resurselor naturale, cu scopul de a preveni și combate corupția.

RECOMANDAREA 4. ÎNĂSPRIREA SANCTIUNILOR ȘI ASIGURAREA PROPORȚIONALITĂȚII ACESTORA

Conform auditului Curții de Conturi din 2015, în cazul monumentului naturii de tip geologic și paleontologic „Defileul Trinca”, datele privind amenzile aplicate (12,8 mii lei) și stabilirea acestora în cazul încălcării regimului de protecție a ariei protejate nu asigură reabilitarea ecosistemelor afectate, or, valoarea prejudiciilor (77,1 mil. lei) este mult mai semnificativă decât amenzile aplicate.

²³ https://resourcegovernance.org/sites/default/files/NRCJ1193_natural_resource_charter_19.6.14.pdf

Considerăm că instituțiile guvernamentale și Parlamentul trebuie să urgenteze procesul de elaborare a modificărilor și completărilor la Codul Contravențional și Codul penal privind înăsprirea amenzilor și sancțiunilor pentru încălcarea legislației în domeniul protecției mediului, a resurselor naturale și pentru încălcările produse în operațiunile de extragere a resurselor naturale. În caz contrar, Republica Moldova nu va putea face față schimbărilor climatice și nu va putea asigura dezvoltarea durabilă și sustenabilă a țării și cetățenilor.

În figura 14 poate fi observată discrepanța și disproporționalitatea pedepselor. Deși agenții economici prejudiciază cu milioane de lei mediul și resursele naturale ale țării, aceștia primesc amenzi în valoare de zeci de mii de lei. În consecință, sancțiunea nu își atinge obiectivul de a preveni astfel de acțiuni în viitor și promovează corupția și toleranța față de aceasta.

Figura 14. Controlul de stat privind folosirea rațională a resurselor naturale și protecția mediului înconjurător, perioada 2011–2017

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Numărul întreprinderilor inspectate, unități	16 228	9 422	8 011	8 794	9 991	8 198	7 491
inclusiv care au depășit normele aruncărilor a substanțelor nocive	205	26	15	751	517	46	
Numărul persoanelor atrase la răspundere administrativă pentru încălcarea legislației ecologice	6 921	8 166	9 418	11 523	13 642	8 993	5 319
suma amenzilor aplicate, mii lei	4 153,0	5 118,2	6 783,1	7 946,7	9 451,6	6 852,4	6 811,3
suma amenzilor încasate, mii lei	1 945,8	2 417,5	3 249,6	3 925,3	4 816,3	3 372,0	3 722,0
Numărul agenților economici cărora le-a fost sistată activitatea economică, unități	18	19	9	66	59	8	2
Amenzi pentru nerespectarea legislației de protecție a naturii, mii lei:							
intentate	1 572,2	2 860,6	1 572,3	3 231,1	1 649,3	1 459,1	26 232,5
încasate	346,6	724,2	636,1	997,9	1 331,5	969,0	1 009,8

Sursa: Biroul Național de Statistică, *Resurse naturale și mediu în Republica Moldova, 2018*²⁴.

Concluzie generală

Specificul Republicii Moldova în privința resurselor naturale constă în faptul că ea dispune de un spațiu comparativ modest ca mărime, cu resurse limitate, pe care le valorifică ineficient. Actele de corupție, risipa și înrăutățirea stării calitative și ecologice a resurselor distrug potențialul economic al țării. Deși resursele naturale au o importanță majoră pentru economia Republicii Moldova, stat în care agricultura și subramurile de prelucrare primară și finită a materiei prime agricole sunt cele de bază în crearea PIB-ului, lipsește o politică eficientă de gestionare a resurselor. S-au produs numeroase acte frauduloase de irosire a resurselor și de înrăutățire a stării lor ecologice, fiind sustrate din circuitul agricol mai mult de 120 mii hectare de terenuri.

Această cercetare este importantă în situația în care se simte lipsa unei analize profunde privind riscul de corupție în procesul acordării drepturilor pentru exploatarea resurselor naturale. Numeroase încălcări se admit în exploatarea resurselor naturale, printre care: lipsa evidenței stricte și a monitorizării constante; extragerea neautorizată; lipsa controlului și abuzurile masive, inclusiv din partea autorităților locale; lipsa coordonării unor politici eficiente, precum și dispersarea responsabilităților și conflictul de interese între diverse structuri abilitate cu funcții de supraveghere a procesului de exploatare a resurselor naturale; extragerea ilicită a resurselor în scopuri comerciale; comercializarea neautorizată și frauduloasă a resurselor, eschivarea de la achitarea impozitelor; tendințele monopoliste etc.

În general, fenomenul corupției în exploatarea resurselor naturale este influențat atât de factorii structurali, cât și de comportamentul principalilor actori din acest sector. Câștigurile obținute din practici corupte alimentează interesul de a menține statu-quo-ul, împiedicând orice tranziție către instituții formale puternice și eficiente. Prin urmare, cercetarea va asigura o înțelegere mai bună a economiei politice privind reformele instituționale necesare pentru a curma corupția și pentru a identifica potențialele oportunități.

Actele de corupție duc la degradarea biodiversității, care, deopotrivă cu schimbările climatice, reprezintă cea mai gravă amenințare în adresa mediului la scară mondială și atrag după sine pierderi substanțiale la nivelul economiei și calității vieții. Prin urmare, capitalul natural continuă să fie deteriorat, punând în pericol bunăstarea noastră și cea a generațiilor viitoare. Capacitatea ingeniozității umane și a tehnologiei de a înlocui această pierdere este limitată, iar în cazul nerespectării sau depășirii acestei limite, situația devine iremediabilă.

Corupția are consecințe grave asupra optimizării producției, asupra mediului și dezvoltării economice. În acest sens, cercetarea prezintă 4 recomandări de politici publice, și anume:

²⁴ http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Mediu/Resurse_naturale_2018.pdf

1. Dezvoltarea și implementarea unei strategii privind managementul sustenabil al resurselor naturale și extragerea acestora;
2. Crearea platformei naționale privind managementul resurselor naturale și extragerea acestora în Moldova;
3. Organizarea unui monitoring anticorupție de către CNA și Agenția pentru Geologie și Resurse Minerale; precum și
4. Înăsprirea sancțiunii și asigurarea proporționalității acesteia cu infracțiunea comisă.

Referințe

- Agenția de Mediu, Direcția monitoringul resurselor naturale, poate fi accesat online <http://www.mediu.gov.md/ro/content/monitorigul-resurselor-naturale>
- Agenția Europeană de Mediu, poate fi accesat online <https://www.eea.europa.eu/ro/themes/natural/intro>
- Anuar 2017 Inspectoratul Ecologic de Stat, poate fi accesat online http://ies.gov.md/wpcontent/uploads/2018/06/ANUAR_2017_2018_TIPOGR.pdf
- Anuar 2018 al Inspectoratului Ecologic de Stat al Republicii Moldova http://ies.gov.md/wp-content/uploads/2019/05/IPM_ANUAR_2018_site.pdf
- Anuar al Inspectoratului Ecologic perioada 2013–2016, poate fi accesat online <http://ies.gov.md/monitorizare/>
- Bhagwati, Jagdish N., ed., *Illegal Transactions in International Trade*, Amsterdam and New York: North-Holland-American Elsevier, 1974.
- Biroul Național de Statistică, *Resurse naturale și mediu în Republica Moldova, 2018*, poate fi accesat online http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Mediu/Resurse_naturale_2018.pdf
- Codul Contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369412>
- Comisia Europeană, Factsheet *Lupta împotriva corupției*, poate fi accesat online https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester-thematic-factsheet-fight-against-corruption_ro.pdf
- Curtea de Conturi, *Raportul Auditului Performanței „Au implementat autoritățile abilitate un mecanism adecvat în domeniul folosirii subsolului în vederea gestionării eficiente și raționale a resurselor minerale utile ale Republicii Moldova?”*, 2013
- Draper, Peter. 2001. „Handbook of Qualitative Research, 2nd Edition Edited by Norman K. Denzin and Yvonna S. Lincoln. Sage, Thousand Oaks, 2000, 1144 Pages, £69·00, ISBN 0 761 91512 5.” *Journal of Advanced Nursing* 33 (6): 847–847. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2001.0472a.x>.
- Expert-Grup. *Costul corupției în Republica Moldova și cine îl suportă*, Dumitru Budianschi, poate fi accesat online <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1526-costul-coruptiei-in-republica-moldova-si-cine-%C3%AEl-suporta>
- Florea Serafim, Iacovlev Vladimir, *Resursele naturale ale Republicii Moldova: problemele gestionării și valorificării durabile*. Studia Universitatis (Seria Științe Exacte și Economice) Numărul 2 (22) / 2009
- Halvor Mehlum, Karl Moene and Ragnar Torvik. 2006. *Institutions and the Resource Curse*, <https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2006.01045.x>

- Hochschild, Jennifer. 2009. „Conducting Intensive Interviews and Elite Interviews.” Department of Government, Harvard University. 2009. <https://scholar.harvard.edu/jlhochschild/publications/conducting-intensive-interviewsand-elite-interviews>.
- Hotărârea Parlamentului nr. 56/2017 privind aprobarea Strategiei naționale de integritate și anticorupție pentru anii 2018–2020, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=378837>
- Hotărârea nr. 646 din 20.07.2010 cu privire la aprobarea listei substanțelor minerale utile de importanță națională, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=335400>
- Hotărârea Guvernului nr. 548 din 13.06.2018 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului pentru Protecția Mediului; poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=375960>
- Hotărârea Guvernului nr. 549 din 13.06.2018 cu privire la constituirea, organizarea și funcționarea Agenției de Mediu; poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=375961>
- Hotărârea Guvernului nr. 695 din 30.08.2017 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=371190>
- IMF, 2007, Revised Guide on Resource Revenue Transparency, Publication Date: April 20, 2007
- IndexMundi, banca de date privind economia, poate fi accesat online <https://www.indexmundi.com/facts/indicators/NY.GDP.TOTL.RT.ZS/compare?country=md#country=ge:md:ro:ua>
- Inițiativa privind Transparența în Industria Extractivă (EITI), poate fi accesat online <https://eiti.org/who-we-are>
- Inspectoratul Ecologic de Stat, poate fi accesat online <http://ies.gov.md/2015/03/extragerea-ilegala-a-nisipului/>
- Johnsøn, J. 2015. The basics of corruption risk management: A framework for decision-making and integration into the project cycles. U4 Issue. No. 18. Chr. Michelsen Institute. Bergen.
- Klitgaard, Robert, Controlling Corruption, Berkeley: University of California Press, 1988.
- Kolstad, I. and T. Søreide. 2009. „Corruption in natural resource management: Implications for policy-makers”. Resources Policy. Vol. 34. No. 4.
- Kolstad, I. and Wiig, A. 2008. Is Transparency The Key To Reducing Corruption In Resource Rich Countries? www.elsevier.com/locate/worlddev.
- Kumar, Akash. 2018. „Digging the Narmada: Illegal Sand Mining- Its Impact on Societies.” Azim Premji University, 7.
- Legea nr. 1511 din 15.06.1993, Codul subsolului, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311603>

- Legea nr. 239/2008 privind transparența în procesul decizional, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/md/329849/>
- Legea nr. 82 din 25-05-2017 integrității, poate fi accesat online <http://www.asp.gov.md/en/node/1318>
- Legea nr. 11 din 02.03.2017 privind evaluarea strategică de mediu, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369732>
- Legea nr. 1515-XII din 16 iunie 1993 privind protecția mediului înconjurător, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311604>
- Legea nr. 86 din 29.05.2014 privind evaluarea impactului asupra mediului, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=353608>
- Legea nr. 1102 din 6 februarie 1997 cu privire la resursele naturale, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311535>
- Legea nr. 1540 din 25.02.1998 privind plata pentru poluarea mediului, poate fi accesat online <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311615>
- Majchrzak, Ann, and M. Lynne Markus. 2014. Methods for Policy Research: Taking Socially Responsible Action. 1 Oliver’s Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications, Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781506374703>.
- Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului. Inspectoratul pentru Protecția Mediului. Anuarul Ipm – 2018 „Protecția Mediului în Republica Moldova”. Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului. Inspectoratul Pentru Protecția Mediului. Anuarul Ipm – 2017 „Protecția Mediului”
- Natural Resource Charter, II edition, 2014, https://resourcegovernance.org/sites/default/files/NRCJ1193_natural_resource_charter_19.6.14.pdf
- Naveen, P. 2018. „Forest Officer Crushed to Death by Mining Mafia in Madhya Pradesh | Bhopal News – Times of India.” The Times of India. September 7, 2018. <https://timesofindia.indiatimes.com/city/bhopal/forest-officer-crushed-to-death-by-mining-mafia-in-madhya-pradesh/articleshow/65716401.cms>.
- Nota Informativă a Hotărârii Guvernului privind căile navigabile interne, poate fi accesat online https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr08_98.pdf
- OECD, 2016, corruption in the extractive value chain: Typology of risks, mitigation measures and incentives, <http://www.oecd.org/dev/Corruption-in-the-extractive-value-chain.pdf>
- Olson, Mancur, „Big Bills Left on the Sidewalk: Why Some Nations are Rich and Others Poor”, Journal of Economic Literature 10:3–24 (1996).
- Paul Robbins, 2000, The rotten institution: corruption in natural resource management, Political Geography 19 (2000) 423–443
- Paul Stevens and Evelyn Dietsche. 2008, Resource curse: An analysis of causes, experiences and possible ways forward, Energy Policy, 2008, vol. 36, issue 1, 56–65

Peterson, K., Mahmud, A., Bhavaraju, N. and Mihaly, A. (2014). The Promise of Partnerships: A Dialogue between INGOs and Donors. FSG. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1738Global%20Multistakeholder.pdf>

Planul Anticorupție al Agenției de Mediu, poate fi accesat online <http://mediu.gov.md/sites/default/files/document/attachments/Raport%20plan%20anticorup%C8%99Bie.signed.pdf>

Raportul anual 2017 al Curții de Conturi asupra administrării și întrebuințării resurselor financiare publice și patrimoniului public.

Reed, Mark S., Anil Graves, Norman Dandy, Helena Posthumus, Klaus Hubacek, Joe Morris, Christina Prell, Claire H. Quinn, and Lindsay C. Stringer. 2009. „Who’s in and Why? A Typology of Stakeholder Analysis Methods for Natural Resource Management.” *Journal of Environmental Management* 90 (5): 1933–49. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2009.01.001>.

Richard Damania and Erwin Bulte. 2003. Resources for Sale: Corruption, Democracy and the Natural Resource Curse, Centre for International Economic Studies Working Papers from University of Adelaide, Centre for International Economic Studies. No 2003–20.

Romig, R. (2017). How to steal a river, to feed an enormous building boom, India’s relentless sand miners have devastated the waterways that make life there possible. *New York Times*, March 1. <https://www.nytimes.com/2017/03/01/magazine/sand-mining-india-how-to-steal-a-river.html>.

Rose-Ackerman, „Corruption and Democracy,” *Proceeding of the American Society of International Law*, Washington DC, March 27,1996, forthcoming 1996

Rose-Ackerman, Susan, „The Political Economy of Corruption,” in Fred Bergsten and Kimberly Elliott, eds., *Corruption in the World Economy*, Washington: DC: Institute for International Economics, forthcoming 1997.

Schemă de extragere ilegală a nisipului, inclusiv de pe terenurile agricole, protejată ani la rând de funcționari și polițiști. Disponibil online <https://www.ziarulnational.md/schema-de-extragere-ilegala-a-nisipului-inclusiv-de-pe-terenurile-agricole-protejata-ani-la-rand-de-functionari-si-politisti/>

Studiul de performanțe în domeniul protecției mediului realizat de Comisia Economică pentru Europa a Organizației Națiunilor Unite în anul 2014.

Transparency International, *Indicele privind Percepția Corupției*, Datele privind Republica Moldova 2018, poate fi accesat online <https://www.transparency.org/country/MDA>

Webster, Jane, and Richard T. Watson. 2002. „Analyzing the Past to Prepare for the Future: Writing a Literature Review.” *MIS Quarterly* 26 (2): xiii – xxiii.

World Bank, „Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank”, 1997.